

**rijksuniversiteit
groningen**

Klimaatverandering: Wij moeten het nu oplossen.

Een onderzoek naar de behoeften van Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen die affiniteit hebben met klimaatverandering en de voorbereiding op de gevolgen van klimaatverandering.

Shannon Schroor (S5371449)

Master Orthopedagogiek

Faculteit Gedrags- en maatschappijwetenschappen,

Rijksuniversiteit Groningen

Eerste beoordelaar: Dr. A.E. Zijlstra

Tweede beoordelaar: Dr. R. Monbarg

Tweede beoordelaar: Dr. M.D.C. ten Brummelaar

14 januari 2024

Aantal woorden: 9649

Abstract

This study aimed to gain insight into the needs of Dutch adolescents and young adults, who have an affinity for climate change, between the ages of twelve and twenty-five to prepare for the impacts of climate change. This is important because they have increased mental vulnerability around experiencing the impacts of climate change, which affects their well-being. A semi-structured interview was conducted with nine adolescents and young adults averaging twenty years of age. Eleven themes were found through inductive analysis. This study shows that the research group experiences problem awareness, negative feelings and future-oriented concerns due to climate change and the impact it has on the world. They deal with climate change through active engagement, sharing concerns, avoidance and seeking positivity. The greater the climate involvement of their environment, the broader their commitment to mitigating climate change. They expressed a need for information provision directed towards children and adolescents, as well as government measures to mitigate the consequences of climate change. Subsequent research can focus on the needs that Dutch adolescents and young adults, who do not yet have an affinity for climate change, have regarding preparing for the impacts of climate change.

Keywords: Preparing for climate change, Dutch adolescent and young adult needs, climate change affinity

Samenvatting

Dit onderzoek had als doel zicht te krijgen op de behoeften van Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, tussen de twaalf en vijfentwintig jaar om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering. Dat is van belang, omdat zij een verhoogde mentale kwetsbaarheid hebben rondom het ervaren van de gevolgen van klimaatverandering, wat het welzijn beïnvloedt. Er werd een semigestructureerd interview afgenomen bij negen Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen van gemiddeld twintig jaar. Door inductieve analyse werden elf thema's gevonden. Het onderzoek laat zien dat de onderzoeksgroep probleembesef, negatieve gevoelens en toekomstgerichte zorgen ervaart als gevolg van de klimaatverandering en de impact die het heeft op de wereld. Zij gaan met klimaatverandering om door actieve betrokkenheid, zorgen te delen, vermijden en het opzoeken van positiviteit. Hoe groter de klimaatbetrokkenheid van de omgeving, hoe breder deze adolescenten en jongvolwassenen zich inzetten om klimaatverandering tegen te gaan. Zij hebben behoefte aan informatieverstrekking richting kinderen en jongeren en aan overheidsmaatregelen om de gevolgen van klimaatverandering te beperken. Vervolgonderzoek kan gericht zijn op de behoeften die Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen hebben, die nog geen affiniteit hebben met klimaatverandering, ten aanzien van het voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering.

Trefwoorden: Voorbereiden op klimaatverandering, behoeften Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, affiniteit met klimaatverandering

Inhoudsopgave

Abstract 2

Samenvatting 3

Inleiding..... 5

Methode..... 9

 Onderzoeksdesign 9

 Populatie 9

 Procedure 10

 Instrumenten 12

 Data-analyse..... 13

Resultaten 14

Discussie..... 24

Sterke punten en beperkingen onderzoek..... 28

Aanbevelingen voor de praktijk..... 29

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek 30

Literatuurlijst 31

Bijlage A. Mail verzoek tot werving aan de organisaties..... 38

Bijlage B. Mail om door te sturen binnen het netwerk van organisaties. 39

Bijlage C. Poster om door te sturen binnen het netwerk van organisaties 40

Bijlage D. Informatiebrief deelnemers en ouders 41

Bijlage E. Toestemmingsformulier (informed consent)..... 44

Bijlage F. Interviewleiddraad 46

Bijlage G. Codeboek 57

Inleiding

Klimaatverandering is één van de meest urgente hedendaagse problemen (Howard, 2022). Het veranderende klimaat is de oorzaak van menselijke activiteit die de samenstelling van de atmosfeer verandert. Hierdoor ontstaat een broeikas effect dat de aarde opwarmt met extreme noodsituaties tot gevolg (Cianconi et al., 2015). De opwarming van de aarde houdt direct verband met de toename van zware neerslag, hevige droogte, orkanen, overstromingen en bosbranden (Jentsch & Beierkuhnlein, 2008). Door de verhoogde concentratie broeikasgassen, de stijgende temperaturen en de zware regenval, nemen natuurrampen toe in extremiteit (Dembedza et al., 2023). Voorbeelden zijn de overstromingen in Thailand in 2011, orkaan Sandy die in 2012 de Verenigde Staten trof en tyfoon Haiyan die de Filipijnen bereikte in 2013 (Thomas & Lopez, 2015).

De gevolgen van klimaatverandering nemen wereldwijd toe wanneer geen actie wordt ondernomen om de opwarming van de aarde tegen te gaan (Gill & Stott, 2009). De Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) stelt dat het stijgen van de temperatuur met anderhalve graad ten opzichte van 1990 de kritieke grens is. Deze grens zal hoogstwaarschijnlijk over tien jaar worden bereikt met catastrofale gevolgen voor het leven op aarde (IPCC, 2021). Om de opwarming van de aarde te beperken tot anderhalve graad, is het akkoord van Parijs aangenomen. Alle deelnemende landen – waaronder Nederland – zijn verplicht om de wereldwijde temperatuurstijging onder de twee graden te houden. Toch is het ondernemen van actie een traag internationaal proces, waardoor het behalen van dit doel moeizaam verloopt. Het gevolg hiervan is dat het leven op aarde wordt blootgesteld aan de gevolgen van klimaatverandering (Anderson & Bows, 2008; Helm, 2008).

In Nederland zijn de gevolgen van de klimaatverandering waarneembaar in de vorm van geleidelijke klimaatverandering. Bij geleidelijke klimaatverandering worden mensen indirect blootgesteld aan de impact van klimaatverandering zonder al klimaatrampen mee te maken, zoals toenemende droogte en het veranderen van de zeespiegel (Ma et al., 2022; Sanson et al., 2018). In Nederland wordt de neerslag heviger, nemen tropische dagen toe, verminderd de biodiversiteit, daalt de kwaliteit van het wateroppervlak en neemt de wateroverlast toe (Van Minnen et al., 2012).

De gevolgen van klimaatverandering hebben invloed op de mentale gezondheid van kinderen en jongeren (Crimmins et al., 2016; Hickman et al., 2021; Ramadan et al., 2022). Zij bevinden zich in een kritieke periode van hun leven en kunnen geestelijke gezondheidsproblemen ontwikkelen, die blijvende gevolgen kunnen hebben voor het welzijn en het functioneren in het verdere leven (Vergunst & Berry, 2022). Verschillende

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

onderzoeken laten zien dat mentale klachten zijn toegenomen bij kinderen en jongeren die in landen wonen waar extreme klimaatrampen hebben plaatsgevonden. Zij hebben trauma- en depressieve klachten, beperkingen in cognitie en leerproblemen, waardoor schoolgang, slapen en ontspanning wordt bemoeilijkt (Diffey et al., 2022, Garcia & Sheehan, 2016; Hickman, 2020; Sussman & Lee, 2017). Gevoelens van verdriet, woede en hopeloosheid zijn toegenomen, waarbij verlies van identiteit, toename van zelfmoord en toename van agressie en geweld worden gerapporteerd (Clayton, 2020). De mentale gesteldheid kan het dagelijks leven verstoren, waardoor het uitvoeren van basistaken een uitdaging wordt, zoals slapen en zelfzorg (Cianconi et al., 2020).

Kinderen en jongeren zijn zich steeds meer bewust van de negatieve gevolgen van klimaatverandering en van de huidige, wereldwijde dreiging, waarbij zij de klimaatverandering als een ernstig probleem ervaren (Pihkala, 2020). Recent onderzoek beschrijft dat één op de vijf Nederlandse jongeren tussen de 16 en 30 jaar stress ervaart bij de gedachte aan klimaatverandering, waarbij zij gevoelens van machteloosheid, angst en moedeloosheid ervaren (Ipsos, 2023). Kinderen en jongeren maken zich zorgen en zijn onzeker over de toekomst (Charlson et al., 2021; Greco & Roger, 2003; Sanson et al., 2019). Volgens Van Yperen (2022) zijn er signalen dat kinderen en jongeren rondom klimaatverandering het vertrouwen in de overheid en het bedrijfsleven verliezen, waarbij zij het gevoel hebben in de steek gelaten te zijn.

Kinderen en jongeren hanteren verschillende copingstrategieën om met de wereldwijde klimaatverandering om te gaan, zowel met de directe klimaatverandering als met de geleidelijke klimaatverandering (Ojala, 2012). Copingstrategieën die zij hanteren zijn: probleemoplossing, ontkenning en creëren van een zinvol toekomstperspectief (Ojala, 2012). Bij de probleemoplossende copingstrategie ervaren kinderen en jongeren de klimaatverandering als een probleem waar zij iets aan moeten doen. Deze groep informeert zichzelf over het klimaatprobleem en spreekt hierover met anderen. Zij hebben de hoop dat een individuele bijdrage van positieve invloed is op klimaatverandering. Dit gaat gepaard met een hoge mate van betrokkenheid, waarbij zij zich bewust zijn van de ernst van klimaatverandering en tegelijkertijd zien dat klimaatproblemen niet eenvoudig zijn op te lossen. Het gevoel dat zij iets moeten doen in combinatie met deze bewustwording, zorgt voor verhoogde mentale klachten. Het ontkennen van klimaatverandering als copingstrategie heeft als doel om angst te verkleinen rondom de gevolgen van klimaatverandering door de betekenis van klimaatverandering te ontkennen of kleiner te maken. Deze groep heeft de hoop dat het klimaatprobleem niet zo groot is als gedacht en dat het klimaatprobleem vanzelf

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

verdwijnt. Deze kinderen en jongeren zijn minimaal betrokken bij klimaatverandering en drukken de klimaatdreiging weg, wat op korte termijn zorgt voor minder angst. Op de lange termijn raken zij de negatieve gevoelens echter niet kwijt, waardoor een hoge mate van negatieve gevoelens wordt gerapporteerd. Bij de coping gericht op een zinvol toekomstperspectief halen kinderen en jongeren hoop uit het probleemoplossend vermogen van de samenleving en de wetenschap (Clayton, 2020; Ojala, 2012). Gesignaleerd wordt dat kinderen en jongeren met deze copingstrategie betrokken zijn bij klimaatverandering zonder de klimaatproblematiek te bagatelliseren. Angstgevoelens nemen af en negatieve gevoelens rondom klimaatverandering zijn minder aanwezig dan bij de andere copingstrategieën. Kinderen en jongeren richten zich meer op het ontwikkelen van positieve emoties dan op het laten afnemen van negatieve emoties (Folkman, 2007). De copingstrategie gericht op een zinvol toekomstperspectief laat een sterke correlatie zien met het gevoel van optimisme rondom klimaatverandering, waarbij kinderen en jongeren de verwachting hebben dat een positieve verandering plaatsvindt om het klimaatprobleem te laten afnemen (Ojala, 2012; Winter, 2017).

De emotionele reactie die kinderen en jongeren hebben bij het omgaan met klimaatverandering is van invloed op de mate van betrokkenheid om klimaatverandering tegen te gaan (Van Yperen, 2022). De aandacht richten op hoop en zelfredzaamheid, heeft een positieve uitwerking op het omgaan met klimaatverandering (Malone, 2016). Het voorbereiden van kinderen en jongeren op de gevolgen van klimaatverandering is een manier om negatieve gevoelens om te zetten naar hoop en zelfredzaamheid (Flanagan et al., 2019; Malone, 2016). Onder zelfredzaamheid wordt verstaan dat er door het individu een acceptabel niveau van functioneren wordt bereikt op alledaagse levensgebieden, waarbij het van belang is dat het individu zelf passende hulp kan organiseren wanneer het functioneren daalt of stagneert (Fassaert et al., 2013). Kinderen en jongeren kunnen zich voorbereiden door hun kennis en vaardigheden te vergroten, milieubewustzijn te ontwikkelen of door de mate van participatie en betrokkenheid te vergroten (Seddighi et al., 2020).

Het belang om kinderen en jongeren voor te bereiden op klimaatverandering, wordt benadrukt door wetenschappers, omdat klimaatverandering zich voordoet in het leven van deze generatie en de beïnvloeding van klimaatverandering traag verloopt (Helm, 2008; Sanson & Bellemo, 2021). Hoewel het belang van voorbereiding op klimaatverandering groot is, is tot op heden weinig inzicht in de manier waarop kinderen en jongeren zich willen voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering. Het bestaande onderzoek richt zich veelal op voorbereidingen van kinderen in relatie tot ernstige natuurrampen, zoals het

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

uitvoeren van evacuatieoefeningen en op preventie van kinderlijke gezondheidseffecten bij klimaatrampen (Sakurai et al., 2017; Sheffield & Landrigan, 2010). Onderzoek richt zich niet op de voorbereiding van kinderen en jongeren rondom de geleidelijke klimaatverandering. Er is weinig kennis, waarbij geen appel wordt gedaan op het voorbereidend handelen of hoe ze zich willen voorbereiden op klimaatverandering. Het is van belang om van kinderen en jongeren zelf te horen wat zij belangrijk vinden in het voorbereiden op klimaatverandering, zodat in de toekomst beter op deze doelgroep kan worden afgestemd door bijvoorbeeld de overheid, scholen en ouders. Deze afstemming is van belang om de negatieve impact van klimaatverandering op de mentale gezondheid te beperken en om kinderen en jongeren een zinvol toekomstperspectief te bieden. Daarnaast kan het verkrijgen van inzicht hoe kinderen en jongeren zich willen voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering bijdragen aan het vergroten van de mogelijkheden om hen actief te betrekken bij klimaatverandering, waarbij de zelfredzaamheid en de capaciteiten om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan, worden versterkt (Sanson et al., 2019).

Deze studie focust zich op Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen die affiniteit hebben met klimaatverandering, omdat zij de negatieve impact van klimaatverandering inzien en hierdoor klimaatverandering als ernstig probleem ervaren (Pihkala, 2020). Adolescenten en jongvolwassenen hebben een verhoogde mentale kwetsbaarheid rondom het ervaren van de gevolgen van klimaatverandering, wat het welzijn kan beïnvloeden (Burke et al., 2018; Masten, 2018; Sanson et al., 2019). Het omgaan met de gevolgen van klimaatverandering is daarom voor deze doelgroep belangrijk, waarbij zij negatieve gevoelens omzetten naar hoop en zelfredzaamheid om mentale gevolgen te beperken. Aanvullend is het van belang te onderzoeken welke copingstrategieën Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, hanteren om met klimaatverandering om te gaan, want bestaande onderzoeken hebben dit aspect nog niet onderzocht.

De onderzoeksvraag luidt: “Wat zijn de behoeften van Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering?” Om een antwoord te krijgen op de hoofdvraag, zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Hoe ervaren Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, de gevolgen van klimaatverandering?

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

2. Welke strategieën hanteren Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan?
3. Wat vinden Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, belangrijk ten aanzien van het voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering?

Methode

Onderzoeksdesign

Om de hoofd -en deelvragen te beantwoorden, is gekozen voor kwalitatief onderzoek. Kwalitatief onderzoek biedt de mogelijkheid om de belevingswereld van de doelgroep te verkennen en te begrijpen (Flick, 2018a). Er is gekozen voor kwalitatief onderzoek, omdat er weinig onderzoek beschikbaar is.

De Commissie voor Pedagogische -en onderwijswetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen heeft het onderzoeksdesign geregistreerd.

Populatie

Door middel van *purposive sampling* zijn deelnemers geworven om te onderzoeken wat de behoeften zijn van Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, tussen de twaalf en vijftwintig jaar oud om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering. Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen tussen de twaalf en vijftwintig jaar die affiniteit hadden met klimaatverandering werden geïnccludeerd voor onderzoek. Mensen buiten deze leeftijdscategorie, mensen die geen affiniteit hadden met klimaatverandering en mensen die niet in Nederland woonden, werden geëxcludeerd. Tabel 1 laat zien dat de onderzoeksgroep bestond uit negen deelnemers tussen de twaalf en vijftwintig jaar oud met een gemiddelde leeftijd van twintig jaar. Er namen acht vrouwen en één man deel aan het onderzoek die allemaal affiniteit hadden met klimaatverandering. Vijf deelnemers waren lid van een klimaatbeweging, waarvan vier een klimaatgerichte studie volgden. Drie deelnemers waren niet lid van een klimaatbeweging of volgden geen klimaatgerichte studie, maar zij gaven aan affiniteit te hebben met klimaatverandering. Tabel 1 wordt weergegeven om inzichtelijk te maken dat de onderzoeksgroep scheef verdeeld is, omdat de meeste deelnemers ouder waren dan zestien en het geslacht van de deelnemers ongelijk verdeeld was.

Tabel 1

Samenstelling Onderzoeksgroep

	Leeftijd (in jaren)	Geslacht	Lid klimaatbeweging	Klimaatgerichte studie
	13	Vrouw	Nee	Nee
	16	Vrouw	Ja	Nee
	17	Vrouw	Nee	Nee
	18	Man	Ja	Ja
	19	Vrouw	Nee	Nee
	23	Vrouw	Ja	Ja
	24	Vrouw	Ja	Ja
	24	Vrouw	Nee	Nee
	25	Vrouw	Ja	Ja
<hr/>				
Gemiddelde leeftijd (in jaren)	20			

Procedure

De onderzoeker heeft landelijk twintig organisaties en netwerken via de mail benaderd om deelnemers te werven voor het onderzoek (zie bijlage A). De meeste organisaties en netwerken waren betrokken bij klimaatverandering. Sommige organisaties en netwerken waren niet direct gericht op klimaatverandering en hebben niet gereageerd op het verzoek deelnemers te werven voor onderzoek. In totaal gaven dertien organisaties of netwerken een reactie, waarvan negen bereid waren om deelnemers te werven voor het onderzoek. Zeven organisaties of netwerken hebben geen reactie gegeven op de uitnodiging tot het werven van deelnemers. Er zijn ook deelnemers geworven via LinkedIn. In tabel 2 is een overzicht te zien van alle benaderde organisaties en netwerken.

Tabel 2

Overzicht Deelnemerswerving

Nummer	Benaderde organisatie	Werving	Achtergrond
1	De Jonge Klimaatbeweging	Ja	Klimaatbeweging
2	Milieudefensie Jong	Ja	Klimaatbeweging
3	Youth for Climate Nederland	Ja	Klimaatbeweging

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

4	Landelijk Actiecommissie		
	Scholieren	Ja	Scholengemeenschap
5	Fridays For Future	Ja	Klimaatbeweging
6	Greenpeace	Geen respons	Milieuorganisatie
7	Extinction Rebellion	Ja	Klimaatbeweging
8	Urgenda	Ja	Klimaatbeweging
9	Code rood	Geen respons	Beweging burgerlijke on gehoorzaamheidsacties
10	Fossielvrij Nederland	Nee	Milieuorganisatie
11	Natuur & Milieu	Nee	Milieuorganisatie
12	Milieu Centraal	Nee	Milieuorganisatie
13	Amnesty Nederland	Nee	Mensenrechtenorganisatie
14	Youngworks	Geen respons	Onderzoeks -en adviesbureau jeugd
15	Nationale Jeugdraad	Geen respons	Jeugdraad
16	Teachers For Climate Nederland	Geen respons	Scholennetwerk
17	Leren Voor Morgen	Ja	Scholennetwerk
18	Stichting Klimaatpsychologen	Ja	Psychologennetwerk
19	Opleiding Environmental Psychology, Rijksuniversiteit Groningen	Geen respons	Universitaire opleiding
20	Psychology, Vrije Universiteit Amsterdam	Geen respons	Universitaire opleiding

Organisaties en netwerken die open stonden voor werving ontvingen een e-mail met informatie over het onderzoek, een poster met informatie en een aanmeldlink om rond te sturen binnen het netwerk (zie bijlagen B en C).

In totaal hebben zestien deelnemers zich aangemeld voor deelname, die allemaal voldeden aan de inclusiecriteria, namelijk: Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen tussen de twaalf en vijftientig jaar die affiniteit hebben met klimaatverandering. Deelnemers die zich hadden aangemeld, kregen een e-mail met daarin een informatiebrief en een *informed consent* (zie bijlage D en E). In deze brief werd de doelstelling, het proces en het gebruik van resultaten beschreven van het onderzoek. Beschreven werd dat deelnemers

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

altijd konden stoppen en gegevens anoniem werden verwerkt. De *Informed consent* werd getekend door deelnemers en ouders van deelnemers onder de zestien jaar voor het verkrijgen van toestemming om verkregen informatie te gebruiken voor wetenschappelijk onderzoek.

Uiteindelijk hebben negen deelnemers bevestigd mee te doen aan onderzoek. De onderzoeker bood een telefonische afspraak aan met de deelnemer of diens ouders, zodat eventuele vragen beantwoord konden worden. Alle deelnemers en ouders gaven aan dat het lezen van de informatiebrief voldoende was en een telefonische afspraak niet nodig. Negen interviews werden gehouden via Google Meet, waarbij een geluidsopname werd gemaakt met toestemming van de deelnemers en ouders. De interviewsetting was voor alle deelnemers gelijk. De online afname sloot aan bij een ecologisch verantwoorde keuze en bespaarde tijd en kosten (Flick, 2021). Ieder interview duurde tussen de 45 minuten en 1,5 uur met, indien nodig, een pauze van tien minuten.

De onderzoeker begeleidde de interviews volgens een interviewleidraad die ondersteund werd met een PowerPoint die online gedeeld werd met de deelnemers. Een gestructureerde, maar open interviewtechniek werd gebruikt, waarbij de interviewleidraad was gebaseerd op operationalisering van het theoretisch kader en op de theorieën van Flick (2021) en Krueger (1998) om een kwalitatief goede leidraad neer te zetten. Er werd gestart met een introductie waar het *informed consent* werd doorgenomen en eventuele vragen van de deelnemers werden beantwoord. Vervolgens startte het interview volgens de interviewleidraad die bestond uit specifiek opgebouwde delen, waarbij volledig open vragen werden afgewisseld met gestructureerde vragen. De onderzoeker had een objectieve, empathische en flexibele houding, zodat het verhaal van de deelnemers zoveel mogelijk werd gevolgd (Fontana en Frey, 2000). De focus lag op relevantie zonder sturing over hoe te antwoorden.

Na afloop werd de opname en de foto die symbool stond voor klimaatverandering, opgeslagen op de y-schijf van de Rijksuniversiteit Groningen. Alleen onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen konden bij deze gegevens.

Instrumenten

Een semigestructureerd interview is aan de hand van een interviewleidraad afgenomen bij de deelnemers. Braun en Clarke (2016) stellen dat het afnemen van interviews de mogelijkheid biedt om gedachten, gevoelens, perspectieven en houdingen van de deelnemer in kaart te brengen, waarbij de onderliggende redenering duidelijk wordt. De interviewleidraad bestond uit de volgende thema's, namelijk: 1) introductie, 2) waarneming

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

en betekenisgeving, 3) voorbereiden binnen de eigen context, 4) voorbereiden van andere kinderen en jongeren en toekomstige generaties, 5) afsluiting. De interviewleiddraad is opgenomen in bijlage F.

De eerste deelvraag werd deels beantwoord door het inzetten van *Photo Elicitation* tijdens het interview. Voorafgaand aan het interview werd de deelnemers gevraagd via de mail of via whatsapp een foto in te sturen die voor hen symbool stond voor klimaatverandering. De ingestuurde foto's van de deelnemers werden gebruikt om persoonlijke ervaringen in beeld te brengen rondom de complexiteit van klimaatverandering (Bell et al., 2018; Crilly et al., 2006; Flick, 2021; Harper, 2002). Er werd dieper ingegaan op ervaringen, gevoelens en gedachten rondom het waarnemen van klimaatverandering. Vragen waren gericht op gesprekken die de deelnemers voerden binnen het eigen netwerk, de gevoelens en gedachten die deze gesprekken opriepen en wat de deelnemers hielp tijdens de gesprekken om met klimaatzorgen om te gaan. De derde deelvraag werd beantwoord door te vragen naar wat deelnemers belangrijk vinden om de gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan voor andere kinderen, jongeren, volwassenen en toekomstige generaties en om zich voor te bereiden op klimaatverandering. Eveneens werd ingegaan op wat deelnemers vinden van kinderen, jongeren en volwassenen die zich niet voldoende bewust zijn van klimaatverandering en wat zij vonden dat er nodig was om deze groep bewust te maken van klimaatverandering. Dit deel werd ondersteund door een PowerPoint sheet waar voorbeelduitspraken werden gegeven, zoals: "Het kan mij niks schelen, omdat ik niet veel weet over klimaatverandering" of: "Klimaatverandering is niet van toepassing op waar wij wonen" (Van Yperen, 2022). Aan het einde van het interview werd gevraagd of deelnemers nog iets wilden delen rondom het voorbereiden op klimaatverandering om zeker te zijn dat zij alles hadden gedeeld wat voor hen van waarde was. Ter afsluiting werd kort uitgelegd wat er met de informatie uit het interview werd gedaan en werd de deelnemer aangeboden het onderzoek te ontvangen wanneer deze is afgerond.

Data-analyse

De geluidsopnames werden met het programma *F4 transcript* getranscribeerd en de opnames werden verwijderd. De onderzoeker las de transcripties door om vertrouwd te raken met de gegevens en selecteerde de informatie die van belang was voor het beantwoorden van hoofd- en deelvragen (Braun & Clarke, 2016). Door middel van inductieve analyse kan zicht worden verkregen op een bepaald verschijnsel dat onderzocht wordt (Pickard, 2013). Eerst werden vijf transcripten inductief gecodeerd in het programma *Atlas.ti* en werd een concept

codeboek opgesteld. Tijdens het codeerproces lag de nadruk op het weergeven van de inhoud, zoals de deelnemer het had benoemd om de inhoud van het gecommuniceerde zo goed mogelijk weer te geven in hun betekenis (Braun & Clarke, 2016; Byrne, 2021). Door de onderzoeker en de thesisbegeleider werd gereflecteerd op het analyseproces om de betrouwbaarheid en de validiteit te vergroten. Om de validiteit te waarborgen, discussieerden de onderzoeker en de thesisbegeleider over de ontwikkelde codes totdat er overeenstemming was bereikt. Het coderingsproces werd herhaald voor de overige vier transcripties, waarbij nieuwe codes werden toegevoegd aan het codeboek. De onderzoeker bekeek welke codes samengevoegd konden worden naar gedeelde betekenis om thema's te ontwikkelen. De codes die konden worden samengevoegd, werden gebundeld tot één overkoepelende code wat eveneens een thema kon vormen. De onderzoeker zocht naar potentiële thema's, waarbij kritisch gekeken werd of de thema's de informatie volledig weerspiegelde om de hoofd -en deelvragen te kunnen beantwoorden. Om dit te beoordelen, stelde de onderzoeker de volgende vragen die beschreven zijn door Braun en Clarke (2012), namelijk: 1) Is dit een thema of kan het een hoofdcode zijn? 2) Zijn er voldoende gegevens om het thema te ondersteunen? 3) Is er voldoende samenhang binnen het thema? 4) Wat zijn de grenzen van het thema? Er werd bij ieder individueel thema bekeken of deze een weergave was die in relatie stond met de verzamelde data en de hoofd -en deelvragen en het thema niet vervangen kon worden door een ander thema (Patton, 1990). De volgorde van thema's werd bepaald om het hoofdstuk resultaten te beschrijven binnen een systemische en logische opbouw (Braun & Clarke, 2012). Citaten van deelnemers werden ter illustratie opgenomen in de resultaten. Alle stappen binnen het data-analyseproces werden vastgelegd, zodat het onderzoek herhaald kan worden om de betrouwbaarheid te vergroten. Het codeboek is opgenomen in bijlage G.

Resultaten

In dit hoofdstuk worden per deelvraag de thema's en onderlinge relaties beschreven die uit de analyse naar voren kwamen. Door middel van citaten van deelnemers worden de thema's verhelderd. De thema's worden in tabel 3 per deelvraag weergegeven.

Tabel 3

Thema's per Deelvraag

Deelvragen	Thema's
------------	---------

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

1. Hoe ervaren Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, de gevolgen van klimaatverandering?	Toename rampen wereldwijd Geleidelijke klimaatverandering Probleembesef Zorgen toekomst Negatieve emoties
2. Welke strategieën hanteren Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan?	Actieve betrokkenheid Zorgen delen Vermijden Positiviteit
3. Wat vinden Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, belangrijk ten aanzien van het voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering?	Positieve informatieverstrekking Overheidsmaatregelen

1. Hoe ervaren Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, de gevolgen van klimaatverandering?

Toename rampen wereldwijd

De deelnemers vertelden dat zij via het nieuws, internet en social-mediakanalen zagen dat natuurrampen wereldwijd toenemen en relateerden deze aan de klimaatverandering. De toename van bosbranden en overstromingen werden het vaakst benoemd. Een deelnemer vertelde: “Ik zag ook dat er overstromingen waren in Mexico kortgeleden en samen met zes andere landen in dezelfde weken” (Deelnemer 7, 24 jaar). Sommige deelnemers gaven aan mensen te kennen die betrokken waren bij natuurrampen, namelijk bij een overstroming in Nederland en bij een aardverschuiving/ modderstroom in Georgië.

Geleidelijke klimaatverandering

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Deelnemers viel op dat geleidelijke klimaatverandering impact heeft op Nederland, waarbij seizoenen door elkaar lopen, het weer extremer is, de zeespiegel stijgt en de biodiversiteit verandert. Zij hadden de indruk dat door de opwarming van de aarde seizoenen meer door elkaar lopen dan vroeger en dat er in de stad andere plantensoorten groeien dan buiten de stad. Een deelnemer liet een foto zien, waarbij zij op een dijk stond in Nederland. Zij vertelde: “Ja, de eerste foto is meer van dat het water ook begint te stijgen en dat het in Nederland ook wel heel veel impact heeft als de waterspiegel begint te stijgen” (Deelnemer 8, 19 jaar). Er waren ook deelnemers die ervaringen hadden in het buitenland rondom de gevolgen van geleidelijke klimaatverandering, waarbij temperatuurstijgingen, verandering van landschap en luchtvervuiling werden waargenomen. Een deelnemer herinnerde zich een ervaring die zij in Nepal heeft opgedaan: “De gletsjer verplaatst zich supersnel. Je ziet veel meer sneeuw die naar beneden valt en stukken gras komen opeens naar boven, terwijl dat nooit gras was” (Deelnemer 3, 23 jaar).

Probleembesef

Deelnemers ervaarden klimaatverandering als een probleem en waren zich bewust van de ernst. Zij vertelden dat er wat moet gebeuren om klimaatverandering tegen te gaan, zodat de impact van klimaatverandering niet erger wordt. Sommige deelnemers vertelden tijdsdruk te ervaren en hadden de overtuiging dat er nu wat aan klimaatverandering moet worden gedaan. “Ik heb het gevoel dat mijn generatie zich gewoon heel erg zorgen maakt en dat onze generatie meer het gevoel heeft van: ‘Wij moeten het nu oplossen’” (Deelnemer 4, 17 jaar).

Zorgen toekomst

Zorgen over de toekomst was een centraal thema in de verhalen van de deelnemers. Er werd gesproken over de toename van rampen, waarbij deelnemers niet kunnen inschatten hoe rampen de wereld of Nederland gaan raken. Een deelnemer vertelde: “Ik denk dat ik ook wel een verschil merk met wat er in het nieuws kwam drie jaar geleden en wat er nu in het nieuws komt. En ik denk dat dat wel één van de meest zorgwekkende realisaties is die ik heb gehad” (Deelnemer 7, 24 jaar). Het besef dat rampen in Nederland kunnen gebeuren, baarde deelnemers zorgen. De meeste deelnemers dachten niet dat rampen op korte termijn in Nederland plaatsvinden. Zij hadden de indruk dat Nederland zich kan weren tegen klimaatrampen, omdat Nederland het geld en de vaardigheden heeft om zichzelf te beschermen. Daar stond tegenover dat een deelnemer de indruk had dat bosbranden en overstromingen dichtbij zijn. Zij deelde de gedachte:

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

In het begin van deze zomer waren er wel echt extreem veel natuurrampen, overal. Ook bijna allemaal door klimaatverandering. Dat ik toch denk: ‘Het is toch al echt heel dichtbij [en] straks komt het hier ook. Dat je standaard altijd overstromingen hebt, of weet ik veel. Of overal branden en ook in Nederland. Kijk, wij zijn nu nog vrij veilig, maar je ziet het wel al in Frankrijk, of zo. (Deelnemer 2, 13 jaar)

Sommige deelnemers uiten zorgen over de medemens en toekomstige generaties, omdat rampen toenemen, onderontwikkelde landen de middelen niet hebben om zich te weren tegen de gevolgen van klimaatverandering en de wereld voor toekomstige generaties onleefbaar kan worden. Bij meerdere deelnemers speelde de gedachte dat toekomstige generaties, inclusief de eigen kinderen, niet meer kunnen overleven. Een deelnemer benoemde het volgende: “Waar ik me zorgen over maak, is wat mijn kind voor toekomst zou hebben in Nederland. Dat hebben andere kinderen al in andere landen. Ja zo, dus het is ook wel dat ik mij zorgen maak om een medemens die ook wel ver van mij afstaat” (Deelnemer 6, 24 jaar).

Andere zorgen gericht op de toekomst waren het veranderen van het ecosysteem en het verlies van biodiversiteit. Gevraagd naar waar een deelnemer de meeste zorgen over had, benoemde hij: “Ik denk het verlies van biodiversiteit. Dat die soms ook... ja, dat weet je natuurlijk niet, maar dat zou misschien niet te herstellen kunnen zijn” (Deelnemer 5, 18 jaar).

Negatieve emoties

Het ervaren van boosheid rondom de klimaatverandering werd door de deelnemers benoemd. Zij vertelden dat de CO₂-uitstoot is toegenomen en dat de aarde opwarmt, waarbij bedrijven, vliegtuigmaatschappijen en transport van goederen als oorzaken werden benoemd van de toenemende CO₂-uitstoot. Deelnemers hadden de indruk dat overheidsacties uitblijven om deze CO₂-uitstoot te verminderen. Zij vertelden dat er wat aan klimaatverandering moet worden gedaan, maar dat zij de indruk hadden dat de overheid geen grote veranderingen doorvoert, er weinig tot geen acties worden uitgezet en dat de overheid slechte keuzes maakt ten behoeve van het klimaat. Een deelnemer benoemde: “Ik vind het gewoon heel erg. Wij hebben de mogelijkheden om te stoppen en minder uit te stoten en dat doen wij niet. Daar word ik wel boos om, dat we dat niet doen” (Deelnemer 1, 16 jaar). Verschillende deelnemers ervaarden boosheid over onderontwikkelde landen die door rampen werden geraakt, omdat welvarende landen te veel CO₂ uitstoten en te weinig actie ondernemen om dit te stoppen. Zij benoemden de impact op onderontwikkelde landen als onrechtvaardig, wat leidde tot boosheid. Daarnaast ervaarden deelnemers boosheid over het niet bewustzijn van het

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

klimaatprobleem door anderen wat zich uitte in frustratie en teleurstelling. Een deelnemer gaf een voorbeeld van het ervaren van frustratie:

Als er mensen zijn die klimaatverandering ontkennen, ja, dan voel ik natuurlijk frustratie, want ik weet dat er ook gewoon... Dan kijk ik af en toe naar een video van al die overstromingen, of dan... nouja... dan weet je bijvoorbeeld van een bepaalde ramp waar echt heel veel mensen zijn overleden. Dan is het best wel pijnlijk om te denken dat mensen daar niet mee bezig zijn en denken dat, dat gewoon niet gebeurt. (Deelnemer 7, 24 jaar)

Het ervaren van angst speelde onder de deelnemers wat zich uitte in irritatie, hopeloosheid, machteloosheid en verdriet. Zij hadden de indruk dat wanneer klimaatverandering niet tegen wordt gegaan, dit grote gevolgen heeft voor het leven op aarde. Deelnemers hadden de angst dat rampen toenemen en waren bang om in de toekomst zelf rampen mee te maken. Zij voelden onzekerheid over de toekomst, waarbij zij de gedachten hadden dat de aarde onleefbaar wordt en dat mensen uit onderontwikkelde landen en toekomstige generaties niet kunnen overleven. Een deelnemer omschreef haar angst naar aanleiding van een documentaire:

Ja, het is ook best wel dichtbij volgens mij. Ik heb bijvoorbeeld eens een documentaire gezien op school van die 'David Attenborough'. Die zei dat vanaf 2080 zou [er] iets gebeuren... Ik weet niet meer wat, maar een heel groot... Vanaf 2080 zou de aarde beginnen met meer onleefbaar worden, dus dat ik toch denk: 'Dat is toch best wel dichtbij voor mij'. Als in ik maak 2080 nog mee. (Deelnemer 2, 13 jaar)

2. Welke strategieën hanteren Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan?

Actieve betrokkenheid

Eén van de manieren die deelnemers noemden om met klimaatverandering om te gaan, is dat zij zich actief bezighouden met het tegengaan van klimaatverandering. Daarbij blijkt dat hoe groter de betrokkenheid was van de directe omgeving, hoe breder deelnemers bezig waren met het beperken van de gevolgen van klimaatverandering. Er was een groep deelnemers die voornamelijk via de televisie of internet kennis kregen van actuele

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

gebeurtenissen in de wereld rondom klimaatverandering. Zij hielden zich bezig met duurzaam leven om klimaatverandering tegen te gaan. Voorbeelden zijn: vegetarisch eten, herbruikbare wattenschijfjes gebruiken, vrienden en familie stimuleren duurzamer te leven en met vrienden en familie ideeën uitwisselen om duurzaam gedrag te vergroten. Het kennis verkrijgen via televisie of sociale media, zorgde voor gesprekken binnen de directe kring, wat hielp bij het vergroten van duurzaam gedrag. Daarnaast hielpen de gesprekken met de directe omgeving bij het begrijpen van wat er gebeurt rondom klimaatverandering en bij het bedenken van oplossingen om klimaatverandering tegen te gaan. Een deelnemer vertelde over de inhoud van de gesprekken met haar ouders:

Mijn ouders kijken, heel erg standaard als goede Nederlander, journaal. Elke avond om acht uur. Als daar iets op komt [over klimaatverandering] dan kan het bijvoorbeeld daarover gaan. Als laatste die branden bij een Grieks eiland. Toen met Australië met al die zielige beestjes, en zo. Het gaat met hen wel over de actualiteit. En het gaat ook wel vaak over wat ik doe en wat zij kunnen doen om wat duurzamer te leven. Ik gebruik herbruikbare wattenschijfjes en een paar maanden geleden zei mijn moeder tegen mij: ‘oh, [naam deelnemer], dat is eigenlijk wel fijn. Welke heb jij?’, want zij wilde die ook hebben. Op die manier gaat het soms ook gewoon heel praktisch, omdat ik dan doorgeef wat ik gebruik. (Deelnemer 6, 24 jaar).

Er was ook een groep deelnemers die zich inzetten om klimaatverandering tegen te gaan door duurzaam te leven, maar ook door actieve betrokkenheid bij een klimaatbeweging, het volgen van een klimaatgerichte studie en/of bezig waren met het creëren van een breder bewustzijn van het klimaatprobleem onder de samenleving of mensen stimuleerden om klimaatverandering tegen te gaan. Zij waren tijdens de studie of bij een klimaatbeweging, dagelijks bezig met het bedenken van oplossingen, het verdiepen in de wetenschap en het stimuleren van de overheid om maatregelen te implementeren ten behoeve van het klimaat. Het directe netwerk van deze groep was actief betrokken bij klimaatverandering, zoals het gezin, vrienden of school. Voorbeelden van klimaatbetrokkenheid door de directe omgeving zijn: ouders die betrokken zijn bij een klimaatbeweging, vrienden die een klimaatgerichte studie volgen en onderwijstellingen die gericht waren op duurzaamheid. Een deelnemer vertelde hoe het volgen van onderwijs op een duurzaam gerichte school invloed had op haar klimaatbetrokkenheid:

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Ik vind het altijd heel grappig om over [klimaatbetrokkenheid] na te denken, omdat [klimaatbetrokkenheid] nu zo'n groot deel van mijn leefwereld is, maar dat ik me niet kan voorstellen dat dat nooit is geweest. Maar ik heb mijn bachelor in [plaatsnaam] gedaan en ik denk dat daar wel gewoon de eerste grote invloeden soort van zijn geweest, dat ik me veel meer bewust [met klimaatverandering] ben gaan bezighouden, omdat dat een heel erg groene universiteit is die heel veel over duurzaamheid en zo praat. (Deelnemer 9, 25 jaar)

Deelnemers die op meerdere vlakken bezig waren om klimaatverandering tegen te gaan, gaven aan samenhorigheid te ervaren door het gevoel te hebben gezamenlijk iets tegen klimaatverandering te doen. Het ervaren van samenhorigheid, leidde bij de meeste deelnemers tot het ervaren van hoop dat het klimaatprobleem kan worden verminderd.

Beide groepen hadden de indruk dat de individuele bijdrage een positieve invloed had op klimaatverandering. Zij hadden de indruk dat duurzaam leven een verschil maakt en dat het voeren van actie veranderingen teweeg kan brengen. Hoewel zij vertelden dat een individuele bijdrage een positieve invloed had op klimaatverandering, gaven zij aan dat zij een klein verschil konden maken en dat alleen de overheid grote veranderingen door kan maken om klimaatverandering tegen te gaan. Een deelnemer benoemde:

Ik kan wel heel veel met de trein proberen te gaan, maar dat is gewoon heel duur. En dan zie je bijvoorbeeld ook... ja, dus dat de overheid nu iets van zevenendertig half miljard euro geeft aan fossiele subsidies, terwijl je ook maar gewoon iets van vijf miljard nodig hebt om het hele openbaar vervoer gratis te maken. En dan zie je wel dat je zelf niet heel veel impact hebt uiteindelijk. Het is natuurlijk nog steeds goed om te recyclen en alles, maar de overheid kan wel grote veranderingen doormaken en dat doen ze nu nog niet. (Deelnemer 1, 16 jaar)

Deelnemers gaven aan dat het op individueel niveau niet mogelijk is om zichzelf te beschermen tegen rampen en dat dit een taak is van de overheid. Een deelnemer gaf de volgende uitleg:

Als het gaat over het verhogen van de dijken of het tegengaan van de uitstoot, van de verhoging van de zee, dan is er weinig wat ik direct kan doen, want dan heb je gewoon ook beleid en zo nodig. (Deelnemer 9, 25 jaar)

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Zorgen delen

Sommige deelnemers gingen om met zorgen rondom klimaatverandering door deze te delen binnen het eigen netwerk. Zij noemden het delen van zorgen binnen het gezin, de vriendengroep, de klimaatbeweging of met hun partner. Het delen van zorgen met gelijkgestemden, het ervaren van steun en de ruimte voelen om zorgen te mogen delen, waren belangrijke aspecten. Door het delen van zorgen binnen een veilige context, ervaarden zij erkenning en begrip. Een deelnemer legde dit uit als:

Als ik zorgen deel, heb je het gevoel dat je er niet alleen in staat, dat het niet alleen in je hoofd gaande is en dat niemand anders hierover nadenkt. Als iemand anders zich zorgen maakt, dat helpt sowieso altijd, dat is wel positief, maar het is nog steeds veel.
(Deelnemer 6, 24 jaar)

Vermijden

Andere deelnemers gingen met zorgen om door te vermijden wanneer negatieve gevoelens sterk aanwezig waren. Wanneer zij merkten dat zorgen opkwamen, vermeden zij het onderwerp klimaatverandering, probeerden niet meer over klimaatverandering na te denken of probeerden niks bij klimaatverandering te voelen. Een deelnemer beschreef het omgaan met zorgen door te vermijden als:

Ik denk dat het misschien heel stom is, maar dan kijk ik het nieuws niet meer zo vaak en dan ga ik niet alle updates meer volgen, want dan word je daar alleen maar verdrietiger van, Ik denk dat ik er niet echt iets bij wil voelen. Wat heeft het voor nut?
(Deelnemer 8, 19 jaar)

Er was ook een deelnemer die zorgen rondom klimaatverandering vermeed door niet bij klimaatzorgen stil te staan. Zij vertelde:

Ik heb dus niet zo heel veel last van die zorgen, volgens mij. En ik denk dat ik mij ook niet heel goed beseft als ik mij zorgen zit te maken. Dan ga ik al helemaal niet denken van: ‘o, wil ik het delen?’ (Deelnemer 2, 13 jaar)

Positiviteit

Het zoeken naar positiviteit werd door sommige deelnemers genoemd als manier om met zorgen om te gaan. Deelnemers gaven aan bezig te zijn met klimaatverandering en daarnaast ook positiviteit op te zoeken door leuke dingen te doen, hoop te houden en positief

te denken. Positieve gedachten als dat er steeds meer mensen iets doen tegen klimaatverandering en dat mensen zich in willen zetten, brachten gevoelens van hoop. Op deze manier probeerden zij een balans te houden en werden zorgen minder.

Ik ben sowieso een doemdenker en vooral op dit gebied komt dat dan ook wel veel op dat ik ook wel mezelf wel wat eigenlijk uit moet trekken en weer terug moet gaan naar de hoop en dan ook weer wat positieve dingen opzoeken. (Deelnemer 6, 24 jaar)

4. Wat vinden Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, belangrijk ten aanzien van het voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering?

Positieve informatieverstrekking

Deelnemers vonden het ten aanzien van het voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering belangrijk dat er op een positieve manier informatie verstrekt wordt over klimaatverandering onder kinderen en jongeren door de overheid, bedrijven, scholen en ouders. Gedacht werd dat het verstrekken van informatie de bewustwording vergroot dat klimaatverandering een probleem is waar wat aan gedaan moet worden. Het vergroten van de bewustwording door het verstrekken van informatie, moet ervoor zorgen dat kinderen en jongeren zich in gaan zetten voor het tegengaan van klimaatverandering. Er moet informatie verstrekt worden over wat klimaatverandering is, welke gebeurtenissen en gevolgen bij klimaatverandering horen, wat zij kunnen doen om zichzelf tegen de gevolgen te beschermen en wat kinderen zelf kunnen doen om klimaatverandering tegen te gaan door duurzaam te leven. De overheid kan informatie verstrekken door het voeren van campagnes, het maken van reclames, het uitdelen van folders en het maken van posters en filmpjes. Bedrijven kunnen groene campagnes voeren en duurzame producten op de markt brengen, waarbij bedrijven benoemen waarom het kopen van duurzame producten goed is voor het tegengaan van klimaatverandering. Scholen kunnen informatie verstrekken door het onderwerp klimaatverandering als verplicht onderdeel aan te bieden, zodat iedereen de basiskennis en handvatten heeft om bij te dragen aan het beperken van klimaatverandering. Het geven van gastlessen en voorlichtingen op scholen, het organiseren van een kledingworkshop en het vergroten van het contact met de natuur werden als ideeën aangedragen. Ouders kunnen informatie verstrekken door samen met het kind het nieuws te kijken, voorleesboeken aan te

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

schaffen en een duurzame opvoeding te creëren. Een deelnemer gaf een voorbeeld over het duurzaam opvoeden van kinderen door ouders:

Ik denk gewoon vanaf het begin dat ouders een beetje... ja, klimaatneutraal lukt niet, maar dat ze een beetje goed proberen op te voeden als in dat ze leren weinig dingen verspillen, niet allemaal wegwerp dingetjes kopen, maar herbruikbaar. Ik denk dat het belangrijk is dat ze het vanaf het begin meekrijgen. (Deelnemer 2, 13 jaar)

Deelnemers vonden het belangrijk dat informatie over klimaatverandering op een positieve manier versterkt wordt om kinderen en jongeren een bijdrage te laten leveren aan het tegengaan van klimaatverandering. Gevraagd naar hoe het verstrekken van informatie op een positieve manier er in de praktijk uit moet zien, gaf een deelnemer het volgende voorbeeld:

Nou, ik denk gewoon een soort van positieve bewustwording, wat we ook bij [naam klimaatbeweging] doen. Dus gewoon informeren, mensen nieuwe ideeën geven, hoe het ook kan. Hoe je op een leuke manier... door bij wijzen van het organiseren van een kledingworkshop, of weet ik veel. Dat mensen gewoon op die manier ermee bezig zijn en positief geactiveerd worden. Mensen opties geven, hoe het dan op een leuke manier anders kan (Deelnemer 9, 25 jaar).

Daarnaast gaf een deelnemer een voorbeeld van de impact die een negatieve manier van informatie over klimaatverandering kan hebben en benadrukt hierbij het belang van positieve informatieverstrekking rondom klimaatverandering, waarbij de nadruk gelegd moet worden op het kunnen oplossen van het klimaatprobleem.

Vaak krijgen we het idee dat klimaatactie gemotiveerd moet worden door mensen bang te maken, van: 'Als je dit niet doet, dan gaan we allemaal dood', weet je. Of: 'Maak je zorgen om je eigen kinderen. Straks hebben zij geen toekomst of geen huis of geen eten'. Dat is mensen bang maken om in actie te komen en dat werkt vaak tegen, want daardoor kunnen mensen zich heel hopeloos voelen. Ik bedoel, ik heb die gevoelens zelf ook meegemaakt. Dus ik denk dat één van de belangrijkste dingen is, dat je mensen informeert over het probleem [en] dat je ook altijd, altijd zegt wat er gaande is om dat op te lossen of wat we kunnen doen om dat op te lossen. (Deelnemer 7, 24 jaar)

Overheidsmaatregelen

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Deelnemers vonden het belangrijk dat de overheid acties uitzet om de gevolgen van klimaatverandering te beperken en inwoners te beschermen tegen rampen. Er was behoefte aan een overheidsbeleid dat duurzaam gestuurd is, zoals het verduurzamen van woningen en het produceren van duurzame energie. Ongelijkheid tussen burgers moet worden opgelost, waarbij het voor iedere burger financieel mogelijk moet zijn het huis te isoleren of om zonnepanelen aan te schaffen. Subsidiëring van fossiele subsidies moet stoppen, vleesbelasting moet worden ingevoerd, de vliegprijzen moeten omhoog en het openbaar vervoer moet gratis worden. Een politieke partij moet als grootste partij gekozen worden die het plan heeft Nederland groener te maken. De overheid moet bedrijven en vliegtuigmaatschappijen aansporen om minder CO₂ uit te stoten. Deelnemers vertelden dat de samenwerking met andere landen moet worden gezocht om de CO₂-uitstoot tegen te gaan. Deelnemers willen dat de overheid nadenkt over wat er gebeurt als de zeespiegel stijgt en dat zij oplossingen bedenkt om bescherming te bieden tegen overstromingen. Ideeën werden aangedragen als dat de overheid de dijken verhoogt en dat zij meer mensen in gemeenten laat wonen boven het Normaal Amsterdams Peil (NAP). Sommige deelnemers bleven algemeen en vonden het belangrijk dat zowel de overheid als bedrijven meer actie ondernemen om klimaatverandering tegen te gaan, maar weten niet hoe dit er in de praktijk uit moet zien.

Discussie

Het doel van het onderzoek was om inzicht te krijgen in de behoeften van Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, van twaalf tot vijftientig jaar om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering. Dit is onderzocht door zicht te krijgen op hoe deze adolescenten en jongvolwassenen de gevolgen van klimaatverandering ervaren, welke strategieën zij hanteren om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan en zicht te krijgen op wat zij belangrijk vinden ten aanzien van het voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering.

Geconcludeerd wordt dat Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, de gevolgen van klimaatverandering ervaren door de toename van rampen en de impact van geleidelijke klimaatverandering wereldwijd. Hierdoor ervaren zij klimaatverandering als een probleem en hebben zij toekomstgerichte zorgen. Het probleembesef en de toekomstgerichte zorgen, leiden tot angst en boosheid. Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, gaan om met klimaatverandering door actieve betrokkenheid, zorgen te delen, klimaatverandering te vermijden of door positiviteit op te zoeken, wat overeenkomt met de oplossingsgerichte- en

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

de ontkennende copingstrategie van Ojala (2012). Opvallend is dat deze adolescenten en jongvolwassenen over het algemeen een oplossingsgerichte copingstrategie hanteren, maar overgaan op een ontkennende copingstrategie wanneer zij zich overmatig bewust zijn van het klimaatprobleem en negatieve gevoelens toenemen. Zij doen dit totdat de negatieve gevoelens zijn afgenomen. Daarnaast valt op dat hoe groter de betrokkenheid van de directe omgeving, hoe breder Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, zich bezighouden met het beperken van de gevolgen van klimaatverandering. Deze adolescenten en jongvolwassenen hebben behoefte aan informatieverstrekking vanuit de overheid, bedrijven, scholen en ouders gericht op kinderen en jongeren ter voorbereiding op de gevolgen van klimaatverandering. Daarnaast hebben Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, behoefte aan overheidsmaatregelen om de gevolgen van klimaatverandering te beperken en inwoners te beschermen tegen rampen.

De resultaten laten zien dat Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, toekomstgerichte zorgen hebben over de toename van rampen, het meemaken van rampen, over de onveiligheid van mensen in onderontwikkelde landen en toekomstige generaties en zij hebben zorgen over het verlies van ecosystemen en biodiversiteit. Deze resultaten komen overeen met het onderzoek van Pihkala (2020) die stelt dat jongeren klimaatverandering als ernstig probleem ervaren, doordat zij zich in toenemende mate bewustzijn van de wereldwijde dreigingen en de negatieve gevolgen van klimaatverandering. Verschillende onderzoeken laten zien dat jongeren zich zorgen maken om klimaatverandering en onzeker zijn over de toekomst (Charlson et al., 2021; Greco & Roger, 2003; Sanson et al., 2019). Dit onderzoek lijkt deze bevindingen te bevestigen. Door het probleembesef en de toekomstgerichte zorgen die deze adolescenten en jongvolwassenen ervaren, ontwikkelen zij negatieve gevoelens van angst en boosheid. Zij zijn bang dat rampen toenemen, zij zelf rampen zullen meemaken en dat de aarde onleefbaar wordt, waarbij onderontwikkelde landen en toekomstige generaties niet kunnen overleven. Verschillende onderzoeken laten zien dat mensen die affiniteit hebben met klimaatverandering angst ervaren (Clayton & Karazsia, 2020; Searle & Gow, 2010). Angst kan ervaren worden zonder direct getroffen te zijn door de gevolgen van klimaatverandering, waarbij de realisatie dat klimaatverandering acute gevolgen heeft voor het leven op aarde angst opwekt (Clayton, 2020; Harper, 2002; Ipsos, 2023). Deze bevindingen komen overeen met de resultaten van dit onderzoek. Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, ervaren boosheid rondom klimaatverandering

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

richting de overheid, welvarende landen en de medemens. Zij ervaren boosheid, omdat zij de indruk hebben dat de overheid te weinig actie onderneemt om klimaatverandering tegen te gaan en om de gevolgen van klimaatverandering te beperken. Ook wordt boosheid ervaren door de mate van CO₂-uitstoot door welvarende landen, waarbij onderontwikkelde landen worden geraakt. Bovendien leidt het niet bewustzijn van het klimaatprobleem door de medemens tot boosheid. Het ervaren van boosheid komt deels overeen met het onderzoek van Léger-Goodes et al. (2022), die stellen dat bewustzijn van klimaatverandering zorgt voor boosheid, maar er wordt door Léger-Goodes et al. (2022) niet ingegaan op het ervaren van boosheid richting de overheid, de CO₂-uitstoot van welvarende landen en het niet bewustzijn van het klimaatprobleem door anderen. Dit onderzoek levert inzicht in waarom Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, boosheid ervaren en op welke gebieden. Een verschil met de resultaten van dit onderzoek en de resultaten uit het overzicht van Van Yperen (2022), is dat deze onderzoeksgroep het vertrouwen in de overheid en het bedrijfsleven niet heeft verloren en dat zij zich niet in de steek gelaten voelen door de overheid en het bedrijfsleven. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, hoop ervaren, waardoor zij verwachten dat de overheid actie onderneemt om klimaatverandering tegen te gaan (Winter, 2017).

Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, gebruiken verschillende strategieën om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan, namelijk: actieve betrokkenheid, zorgen delen, vermijden en positiviteit, wat overeenkomt met de oplossingsgerichte- en de ontkennende copingstrategie van Ojala (2012). Zij hanteren de oplossingsgerichte copingstrategie, omdat zij klimaatverandering als problematisch ervaren en de behoefte hebben om wat tegen klimaatverandering te doen. Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, hebben de behoefte om actief betrokken te zijn bij klimaatverandering, waarbij zij de overtuiging hebben dat de individuele bijdrage positieve invloed heeft op het tegengaan van klimaatverandering. Zij hebben de behoefte om zichzelf te informeren over het klimaatprobleem en om klimaatzorgen te delen met anderen. Een opvallende uitkomst is dat wanneer deze adolescenten en jongvolwassenen zich overmatig bewust zijn van het klimaatprobleem, negatieve gevoelens toenemen, waardoor zij tijdelijk overgaan op de ontkennende copingstrategie door klimaatverandering te vermijden totdat negatieve gevoelens zijn afgenomen. Deze bevindingen komen overeen met het onderzoek van Clayton (2020), die beschrijft dat actieve betrokkenheid bij klimaatverandering

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

aanhoudende stress kan opleveren, waardoor het hanteren van een ontkennende copingstrategie ervoor kan zorgen dat stress onderbroken wordt en niet toeneemt. Een opvallende uitkomst is dat hoe groter de betrokkenheid van de omgeving, hoe breder Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, bezig zijn met het beperken van de gevolgen van klimaatverandering. De ene groep verwerft kennis over klimaatverandering via de televisie of internet en is betrokken bij het tegengaan van klimaatverandering door duurzaam te leven. De andere groep, waarvan de omgeving actief betrokken is, zet zich in voor het tegengaan van klimaatverandering door duurzaam te leven, actie te voeren, een klimaatgerichte studie te volgen, bewustzijn te stimuleren bij de medemens en mensen te stimuleren tot het ondernemen van actie om klimaatverandering tegen te gaan. Dit verschil zou verklaard kunnen worden, doordat het sociale netwerk een centrale plek inneemt bij het opdoen van klimaatkennis, visieontwikkeling en gedrag rondom klimaatverandering (Collado & Sorrel, 2019; Hahn, 2021).

Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, hebben behoefte aan positieve informatieverstrekking door de overheid, bedrijven en scholen gericht op kinderen en jongeren ten aanzien van het voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering. Zij denken dat informatieverstrekking op een positieve manier bijdraagt aan de bewustwording van het klimaatprobleem onder kinderen en jongen, wat leidt tot actie bij kinderen en jongeren om klimaatverandering tegen te gaan. Dit komt overeen met het onderzoek van Corner et al. (2015), die stellen dat informatieverstrekking moet aansluiten bij de interesses van jeugd om klimaatbetrokkenheid te vergroten. De bevindingen uit dit onderzoek sluiten eveneens aan bij de bevindingen van Gillingham en Bollinger (2021), die laten zien dat informatieverstrekking mensen stimuleert tot actie om klimaatverandering tegen te gaan. Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, hebben behoefte aan informatieverstrekking onder kinderen en jongeren, waarbij informatie versterkt wordt over welke gebeurtenissen en gevolgen bij klimaatverandering horen, wat kinderen en jongeren zelf kunnen doen om klimaatverandering tegen te gaan en hoe kinderen en jongeren duurzaam gedrag vergroten. Deze bevindingen zijn in lijn met verschillende onderzoeken, die stellen dat het bewustzijn van klimaatverandering, het besef van de mogelijke gevolgen, het gevoel dat het individu zelf maatregelen kan treffen om klimaatverandering tegen te gaan en het hebben van richtlijnen om duurzaam gedrag te vergroten, helpen bij de wil om als individu zelf maatregelen te treffen rondom het tegengaan van klimaatverandering (Van Valkengoed et al., 2022; Van Valkengoed et al., 2023).

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, hebben behoefte aan overheidsmaatregelen ten aanzien op de voorbereiding op de gevolgen van klimaatverandering en om inwoners te beschermen tegen rampen. Opvalt dat zij benoemen dat alleen de overheid grote veranderingen kan doorvoeren om klimaatverandering tegen te gaan en om inwoners te beschermen tegen rampen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat jonge mensen geneigd zijn de overheid als grootste verantwoordelijke aan te wijzen om klimaatverandering tegen te gaan (Corner et al., 2015). Klein et al. (2016) stellen dat de mogelijkheden die de overheid heeft om inwoners te beschermen tegen rampen beperkt zijn, waardoor Van Valkengoed en Steg (2019) het belang benadrukken dat inwoners zelf maatregelen treffen om zichzelf te beschermen tegen rampen, zoals het huis bestendig maken tegen overstromingen. Afgevraagd kan worden in hoeverre adolescenten en jongvolwassenen de middelen hebben om zichzelf op deze manier te beschermen tegen rampen.

Sterke punten en beperkingen onderzoek

Het onderzoek kent verschillende sterke punten. Ten eerste is zicht verkregen op de behoeften van Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering. Dit is van belang, omdat zij een verhoogde mentale kwetsbaarheid hebben rondom het ervaren van de gevolgen van klimaatverandering (Sanson et al., 2019). Dit onderzoek vergroot de mogelijkheden voor jeugd en jongvolwassenen om zich actief in te zetten voor klimaatverandering, waarbij de zelfredzaamheid en de capaciteiten om met klimaatverandering om te gaan, kunnen worden versterkt (Sanson et al., 2019). De onderzoeker heeft met de deelnemers besproken dat de privacy gewaarborgd werd en gegevens anoniem werden verwerkt. Het zorgvuldig omgaan met privacy van de deelnemers, verkleint het geven van sociaal wenselijke antwoorden door de deelnemers, wat ten goede komt aan de interne validiteit van het onderzoek (Júnior, 2022).

Het onderzoek heeft een aantal beperkingen. Ten eerste kunnen op basis van de resultaten van dit onderzoek enkel uitspraken worden gedaan over Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen die affiniteit hebben met klimaatverandering. De Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen die geen affiniteit hebben met klimaatverandering zijn niet meegenomen in het onderzoek, waardoor over deze groep geen uitspraken kunnen worden gedaan. Het betrekken van Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen die geen affiniteit hebben met klimaatverandering, had ervoor kunnen zorgen dat andere ervaringen en

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

behoeften werden gedeeld om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering (Flick, 2018a). Ten tweede is geen gebruik gemaakt van triangulatie, wat de kwaliteit van het onderzoek beïnvloedt (Flick, 2018b). Het toepassen van triangulatie had ervoor kunnen zorgen dat het verschaffen van kennis en inzicht in de behoeften die Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, hebben om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering kon worden uitgebreid (Flick, 2018b). Het afnemen van bijvoorbeeld landelijke enquêtes onder een grote groep Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, had de interne betrouwbaarheid kunnen vergroten. Ten derde zijn de resultaten van het onderzoek geen afspiegeling van de Nederlandse jeugd, die affiniteit heeft met klimaatverandering, tussen de twaalf en vijftwintig jaar, omdat de onderzoeksgroep bestond uit negen deelnemers met een gemiddelde leeftijd van twintig jaar, waarvan acht vrouwen en één man. De resultaten van dit onderzoek zijn daarom niet generaliseerbaar, waardoor voorzichtigheid moet worden geboden bij het doen van algemene uitspraken op basis van de resultaten van dit onderzoek (Huyn et al., 2015).

Aanbevelingen voor de praktijk

De eerste aanbeveling voor de praktijk is dat scholen en ouders, adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, de ruimte bieden om over klimaatzorgen te praten, wat hun mentale welzijn verbetert (Koelmel et al., 2017). Deze aanbeveling hangt samen met dat Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, de behoefte hebben om klimaatzorgen te delen, maar dat zij bij overmatig bewustzijn van het klimaatprobleem in de vermijding schieten. Het in gesprek blijven over klimaatzorgen met Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen die affiniteit hebben met klimaatverandering, kan ondersteuning bieden om met klimaatzorgen om te gaan. In de tweede plaats wordt aanbevolen dat kinderen en jongeren informatie over klimaatverandering krijgen van de overheid, bedrijven, scholen en ouders. Informatie verstrekken over klimaatverandering en de gevolgen is nodig om kinderen en jongeren bewust te maken van het klimaatprobleem, waarbij zij handvatten krijgen om actie te ondernemen om klimaatverandering tegen te gaan (Van Valkengoed et al., 2022; Van Valkengoed et al., 2023). Als laatste is het belangrijk om Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, serieus te nemen als het gaat om het nemen van overheidsmaatregelen om de gevolgen van klimaatverandering te beperken en mensen te beschermen tegen rampen. Als de overheid niet luistert naar wat

burgers nodig hebben, verliezen adolescenten en jongvolwassenen het vertrouwen in de overheid (Torcal, 2014).

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Aanbevolen wordt om vervolgonderzoek te doen naar de behoeften die Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen hebben om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering bij Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen die nog geen affiniteit hebben met klimaatverandering, waarbij triangulatie wordt toegepast. Dit kan ervoor zorgen dat de kennis en inzicht in behoeften die Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen hebben om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering kan worden uitgebreid (Flick, 2018b). Het is van belang te achterhalen welke behoeften Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen hebben om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering, want zij zullen moeten anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering (Clark et al., 2020). Tot slot wordt aanbevolen vervolgonderzoek te doen naar welke maatregelen Nederlandse adolescenten en jongvolwassen kunnen nemen om zichzelf te beschermen tegen rampen. Van Valkengoed en Steg (2019) benadrukken het belang dat inwoners maatregelen moeten nemen om zichzelf te beschermen tegen rampen, maar het is onduidelijk hoe Nederlandse adolescenten en jongvolwassen dit kunnen doen.

Literatuurlijst

- Anderson, K., & Bows, A. (2008). Reframing the climate change challenge in light of post-2000 emission trends. *Philosophical Transactions of the Royal Society A*, 366(1882), 3863–3882. <https://doi.org/10.1098/rsta.2008.0138>
- Bell, S., Fisher, D. E., Brown, S. G., & Mann, K. D. (2018). An Approach for Conducting Actionable Research With Extreme Teams. *Journal of Management*, 44(7), 2740–2765. <https://doi.org/10.1177/0149206316653805>
- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In H. Cooper, P.M. Camic, D.L. Long, A.T. Panter, D. Rindskopf, & K.J. Sher (Eds.), *APA Handbook of Research Methods in Psychology, Research Designs*, Vol. 2 (pp. 57-71). American Psychological Association.
- Braun, V., & Clarke, V. (2016). Successful qualitative research: A practical guide for beginners. *QMIP Bulletin*, 1(21), 48–50. <https://doi.org/10.53841/bpsqmip.2016.1.21.48>
- Burke, M., González, F., Baylis, P., Heft-Neal, S., Baysan, C., Basu, S., & Hsiang, S. (2018). Higher temperatures increase suicide rates in the United States and Mexico. *Nature Climate Change*, 8(8), 723–729. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0222-x>
- Byrne, D. (2021). A worked example of Braun and Clarke’s approach to reflexive thematic analysis. *Quality & Quantity*, 56(3), 1391–1412. <https://doi.org/10.1007/s11135-021-01182-y>
- Charlson, F. J., Ali, S., Benmarhnia, T., Pearl, M., Massazza, A., Augustinavicius, J., & Scott, J. (2021). Climate Change and Mental Health: A Scoping Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9), 4486. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094486>
- Cianconi, P., Betrò, S., & Janiri, L. (2020). The Impact of Climate Change on Mental Health: A Systematic Descriptive Review. *Frontiers in Psychiatry*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.00074>
- Cianconi, P., Tarricone, I., Ventriglio, A., De Rosa, C., Fiorillo, A., Saito, T., & Bhugra, D. (2015). Psychopathology in postmodern societies. *Journal of Psychopathology*, 21(4).
- Clark, H., Coll-Seck, A. M., Banerjee, A., Peterson, S., Dalglish, S. L., Ameratunga, S., Balabanova, D., Bhan, M. K., Bhutta, Z. A., Borrazzo, J., Claeson, M., Doherty, T., El-Jardali, F., George, A., Gichaga, A., Gram, L., Hipgrave, D., Kwamie, A., Meng, Q., . . . Costello, A. (2020). A future for the world’s children? A WHO–UNICEF–

- Lancet Commission. *The Lancet*, 395(10224), 605–658. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(19\)32540-1](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(19)32540-1)
- Clayton, S. (2020). Climate anxiety: Psychological responses to climate change. *Journal of Anxiety Disorders*, 74, 102263. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102263>
- Clayton, S., & Karazsia, B. T. (2020). Development and validation of a measure of climate change anxiety. *Journal of Environmental Psychology*, 69, 101434. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101434>
- Collado, S., & Sorrel, M. A. (2019). Children’s environmental moral judgments: Variations according to type of victim and exposure to nature. *Journal of Environmental Psychology*, 62, 42–48. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2019.02.005>
- Corner A, Roberts O. How Narrative Workshops Informed a National Climate Change Campaign. Oxford: Climate Outreach and Information Network; 2014.
- Corner, A., Roberts, O., Chiari, S., Völler, S., Mayrhuber, E. S., Mandl, S., & Monson, K. (2015). How do young people engage with climate change? The role of knowledge, values, message framing, and trusted communicators. *WIREs Climate Change*, 6(5), 523–534. <https://doi.org/10.1002/wcc.353>
- Crilly, N., Blackwell, A. F., & Clarkson, P. J. (2006). Graphic elicitation: using research diagrams as interview stimuli. *Qualitative Research*, 6(3), 341–366. <https://doi.org/10.1177/1468794106065007>
- Crimmins, A., Hawkins, Herring, S. C., Jantarasami, L., Mills, D., Saha, S., Sarofim, M. C., Trtanj, J., Balbus, J., Ziska, L. H., Gamble, J. L., Beard, C. B., Bell, J. E., Dodgen, D., Eisen, R. J., & Fann, N. (2016). *The Impacts of climate change on Human health in the United States: a scientific assessment*. <https://doi.org/10.7930/j0r49nqx>
- Dembedza, V. P., Chopera, P., Mapara, J., Mpfu-Hamadziripi, N., Kembo, G., & Macheka, L. (2023). The relationship between climate change induced natural disasters and selected nutrition outcomes: a case of cyclone Idai, Zimbabwe. *BMC Nutrition*, 9(1). <https://doi.org/10.1186/s40795-023-00679-z>
- Diffey, J., Wright, S., Uchendu, J. O., Masithi, S., Olude, A., Juma, D. O., Anya, L. H., Salami, T., Mogathala, P. R., Agarwal, H., Roh, H., Aboy, K. V., Cote, J. A., Saini, A., Mitchell, K., Kleczka, J., Lobner, N. G., Ialamov, L., Borbely, M., . . . Lawrance, E. (2022). “Not about us without us” – the feelings and hopes of climate-concerned young people around the world. *International Review of Psychiatry*, 34(5), 499–509. <https://doi.org/10.1080/09540261.2022.2126297>

- Fassaert, T., Lauriks, S., Van De Weerd, S., Theunissen, J., Kikkert, M., Dekker, J., Buster, M., & De Wit, M. (2013). Psychometric properties of the Dutch version of the Self-Sufficiency Matrix (SSM-D). *Community Mental Health Journal*. <https://doi.org/10.1007/s10597-013-9683-6>
- Flanagan, C. A., Gallay, E., Pykett, A., & Smallwood, M. (2019). The Environmental Commons in Urban Communities: The Potential of Place-Based Education. *Frontiers in Psychology, 10*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00226>
- Flick, U. (2018a). *An Introduction to Qualitative Research*. SAGE.
- Flick, U. (2021). *Doing Interview Research: The Essential How to Guide*. Sage Publications Limited.
- Flick, U. (2018b). *Doing triangulation and mixed methods*. <https://doi.org/10.4135/9781529716634>
- Folkman, S. (2007). The case for positive emotions in the stress process. *Anxiety, Stress, & Coping, 21*(1), 3–14. <https://doi.org/10.1080/10615800701740457>
- Fontana, A., & Frey, J. H. (2000). The interview: From structured questions to negotiated text. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2nd ed., pp. 645-672). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Garcia, D. F., & Sheehan, M. C. (2016). Extreme Weather-driven Disasters and Children's Health. *International Journal of Health Services, 46*(1), 79–105. <https://doi.org/10.1177/0020731415625254>
- Gill, M., & Stott, R. (2009). Health professionals must act to tackle climate change. *The Lancet, 374*(9706), 1953–1955. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(09\)61830-4](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(09)61830-4)
- Gillingham, K., & Bollinger, B. (2021). Social learning and solar photovoltaic adoption. *Management Science, 67*(11), 7091–7112. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2020.3840>
- Greco, V., & Roger, D. (2003). Uncertainty, stress, and health. *Personality and Individual Differences, 34*(6), 1057–1068. [https://doi.org/10.1016/s0191-8869\(02\)00091-0](https://doi.org/10.1016/s0191-8869(02)00091-0)
- Harper, D. (2002). Talking about Pictures: A Case of Photo Elicitation. *Visual Studies, 17* (1), 13-26
- Hahn, E. R. (2021). The developmental roots of environmental stewardship: Childhood and the climate change crisis. *Current Opinion in Psychology, 42*, 19–24. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2021.01.006>

- Helm, D. (2008). Climate-change policy: why has so little been achieved? *Oxford Review of Economic Policy*, 24(2), 211–238. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grn014>
- Hickman, C. (2020). We need to (find a way to) talk about . . . Eco-anxiety. *Journal of Social Work Practice*, 34(4), 411–424. <https://doi.org/10.1080/02650533.2020.1844166>
- Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P. P., Clayton, S., Lewandowski, R. E., Mayall, E. E., Wray, B., Mellor, C., & Van Susteren, L. (2021). Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey. *The Lancet Planetary Health*, 5(12), e863–e873. [https://doi.org/10.1016/s2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/s2542-5196(21)00278-3)
- Howard, L. C. (2022). When global problems come home: Engagement with climate change within the intersecting affective spaces of parenting and activism. *Emotion, Space and Society*, 44, 100894. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2022.100894>
- Hyun, H., Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2015). *How to Design and Evaluate Research in Education* (9th ed.). McGraw-Hill Education.
- IPCC. (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*[Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S.L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M.I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T.K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu, and B. Zhou (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, In press, doi:[10.1017/9781009157896](https://doi.org/10.1017/9781009157896).
- Ipsos (2023). *Grotere klimaatzorgen voor de generatie van morgen. Rapport voor Milieudefensie Jong* (project: 22087361). Ipsos. Geraadpleegd op 5 oktober 2023, van https://milieudefensie.nl/actueel/22087361_milieudefensiejong_ipsos_v2-0.pdf
- Jentsch, A., & Beierkuhnlein, C. (2008). Research frontiers in climate change: Effects of extreme meteorological events on ecosystems. *Comptes Rendus Geoscience*, 340(9–10), 621–628. <https://doi.org/10.1016/j.crte.2008.07.002>
- Júnior, J. P. B. (2022). Viés de desajustabilidade social na pesquisa qualitativa em saúde. *Revista De Saude Publica*, 56, 101. <https://doi.org/10.11606/s1518-8787.2022056004164>
- Klein, J., Juhola, S., & Landauer, M. (2016). Local authorities and the engagement of private actors in climate change adaptation. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 35(6), 1055–1074. <https://doi.org/10.1177/0263774x16680819>
- Krueger, R. A. (1998). *Developing Questions for Focus Groups*.

- Koelmel, E., Hughes, A. J., Alschuler, K. N., & Ehde, D. M. (2017). Resilience mediates the longitudinal relationships between social support and mental health outcomes in multiple sclerosis. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, *98*(6), 1139–1148. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2016.09.127>
- Léger-Goodes, T., Malboëuf-Hurtubise, C., Mastine, T., Généreux, M., Paradis, P., & Camden, C. (2022). Eco-anxiety in children: A scoping review of the mental health impacts of the awareness of climate change. *Frontiers in Psychology*, *13*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.872544>
- Ma, T., Moore, J., & Cleary, A. M. (2022). Climate change impacts on the mental health and wellbeing of young people: A scoping review of risk and protective factors. *Social Science & Medicine*, *301*, 114888. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.114888>
- Malone, K. (2016). Education in Times of Environmental Crises. In *Routledge eBooks*. <https://doi.org/10.4324/9781315671970>
- Masten, A. S. (2018). Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise. *Journal of Family Theory and Review*, *10*(1), 12–31. <https://doi.org/10.1111/jftr.12255>
- Ojala, M. (2012). How do children cope with global climate change? Coping strategies, engagement, and well-being. *Journal of Environmental Psychology*, *32*(3), 225–233. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.02.004>
- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Pihkala, P. (2020). Anxiety and the Ecological Crisis: An Analysis of Eco-Anxiety and Climate Anxiety. *Sustainability* 2020; *12*(19): 7836. <https://doi.org/10.3390/su12197836>.
- Pickard, A.J. (2013). *Research Methods in Information*. London, UK: Facet Publishing.
- Ramadan, R., Randell, A., Lavoie, S., Gao, C. X., Manrique, P. C., Anderson, R., McDowell, C., & Zbukvic, I. (2022). Empirical evidence for climate concerns, negative emotions and climate-related mental ill-health in young people: A scoping review. *Early Intervention in Psychiatry*. <https://doi.org/10.1111/eip.13374>
- Sakurai, A., Bisri, M. B. F., Oda, T., Oktari, R. S., Murayama, Y., Nizammudin, & Affan, M. (2017). Exploring minimum essentials for sustainable school disaster preparedness: A case of elementary schools in Banda Aceh City, Indonesia. *International journal of disaster risk reduction*, *29*, 73–83. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2017.08.005>

- Sanson, A., & Bellemo, M. (2021). Children and youth in the climate crisis. *BJPsych bulletin*, 45(4), 205–209. <https://doi.org/10.1192/bjb.2021.16>
- Sanson, A., Burke, S. E. L., & Van Hoorn, J. (2018). Climate Change: Implications for Parents and Parenting. *Parenting: Science and Practice*, 18(3), 200–217. <https://doi.org/10.1080/15295192.2018.1465307>
- Sanson, A., Van Hoorn, J., & Burke, S. E. L. (2019). Responding to the Impacts of the Climate Crisis on Children and Youth. *Child Development Perspectives*, 13(4), 201–207. <https://doi.org/10.1111/cdep.12342>
- Searle, K., & Gow, K. (2010). Do concerns about climate change lead to distress? *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 2(4), 362–379. <https://doi.org/10.1108/17568691011089891>
- Seddighi, H., Yousefzadeh, S., Lopez, M. L., & Sajjadi, H. (2020). Preparing children for climate-related disasters. *BMJ paediatrics open*, 4(1), e000833. <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2020-000833>
- Sheffield, P. E., & Landrigan, P. J. (2010). Global Climate Change and Children's Health: Threats and Strategies for Prevention. *Environmental Health Perspectives*, 119(3), 291–298. <https://doi.org/10.1289/ehp.1002233>
- Sussman, M. S., & Lee, J. C. (2017). The impact of climate change on youth depression and mental health. *The Lancet Planetary Health*, 1(3), e94–e95. [https://doi.org/10.1016/s2542-5196\(17\)30045-1](https://doi.org/10.1016/s2542-5196(17)30045-1)
- Thomas, V., & Lopez, R. (2015). Global Increase in Climate-Related Disasters. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2709331>
- Torcal, M. (2014). The decline of political trust in Spain and Portugal. *American Behavioral Scientist*, 58(12), 1542–1567. <https://doi.org/10.1177/0002764214534662>
- Van Yperen, T. (20 juli, 2022). *Opvoeden in een opwarmend klimaat*. Nederlands Jeugdinstituut. <https://www.nji.nl/publicaties/opgroeien-in-een-opwarmend-klimaat>
- Van Valkengoed, A. M., Abrahamse, W., & Steg, L. (2022). To select effective interventions for pro-environmental behaviour change, we need to consider determinants of behaviour. *Nature Human Behaviour*, 6(11), 1482–1492. <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01473-w>
- Van Valkengoed, A. M., Perlaviciute, G., & Steg, L. (2023). From believing in climate change to adapting to climate change: The role of risk perception and efficacy beliefs. *Risk Analysis*. <https://doi.org/10.1111/risa.14193>

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

- Van Valkengoed, A. M., & Steg, L. (2019). *The Psychology of Climate Change adaptation*.
<https://doi.org/10.1017/9781108595438>
- Van Minnen, J., Ligtoet, W., Van Bree, L., De Hollander, G., Visser, H., Van Der Schrier, G., Bessembinder, J., Wanders, N., Prozny, T., Sluijter, R., Tank, A. M. G. K., Van Der Sluijs, J., & Wardekker, J. (2012). Effecten van klimaatverandering in Nederland: 2012. *Beleidsstudies*, 500193003, 1–125.
- Vergunst, F., & Berry, H. L. (2022). Climate change and Children's mentalhealth: A developmental perspective. *Clinical Psychological Science*, 10(4), 767–785.
- Winter, M. de (2017). *Pedagogiek Over Hoop. Het onmiskenbare belang van optimisme in opvoeding en onderwijs. Rede ter gelegenheid van het afscheid als Faculteitshoogleraar Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken aan de Universiteit Utrecht. Utrecht: Universiteit Utrecht.*

Bijlage A. Mail verzoek tot werving aan de organisaties.

Geachte [organisatie]

Mijn naam is Shannon Schroor. Ik volg de master Orthopedagogiek aan de faculteit gedrags- en maatschappijwetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen. In mijn Masterthesis onderzoek ik de behoeften die adolescenten en jongvolwassenen tussen de twaalf en vijftientig jaar hebben om zich voor te bereiden op klimaatveranderingen. Ik vind het belangrijk de stem van adolescenten en jongvolwassenen een plek te geven in de klimaatveranderingen, omdat zij de generatie zijn die te maken krijgen met de gevolgen ervan.

Om hun behoeften in beeld te brengen, wil ik graag in online bijeenkomsten met hen in gesprek over klimaatverandering. De focus hierbij ligt op hoe zij de geleidelijke klimaatverandering ervaren in het dagelijks leven, welke betekenis zij geven aan klimaatverandering en wat zij belangrijk vinden om zich hierop voor te bereiden. Op deze manier hoop ik hun behoeften in beeld te brengen, zodat er in de toekomst beter afgestemd kan worden in wat zij nodig hebben om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan. Voor deze bijeenkomsten ben ik op zoek naar ongeveer 20 jongeren tussen de twaalf en vijftientig jaar die in een groep van ongeveer vijf andere jongeren in gesprek willen gaan over klimaatverandering. Mochten deelnemers liever alleen met mij in gesprek gaan via Google Meet dan kan dit ook.

Mijn vraag is of jullie bereid zijn om een mail met aanmeldlink door te sturen binnen jullie netwerk met als doel jongeren te interesseren mee te doen aan dit onderzoek.

Ik ben ook altijd bereid om even telefonisch contact te leggen, zodat ik meer uit kan leggen over het onderzoek.

Ik wacht jullie reactie af.

Met vriendelijke groet,

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Shannon Schroor

Bijlage B. Mail om door te sturen binnen het netwerk van organisaties.

Onderwerp: Klimaatverandering: Hoe wil jij je voorbereiden? Spreek je uit en denk mee!

Beste jongere,

Mijn naam is Shannon Schroor en ik doe onderzoek naar behoeften die jongeren hebben om zich voor te bereiden op klimaatverandering. Dit onderzoek doe ik voor mijn studie aan de Rijksuniversiteit Groningen onder supervisie van dr. Elianne Zijlstra.

Waarom dit onderzoek?

Jullie mening is enorm belangrijk, omdat jullie en toekomstige generaties te maken krijgen met de gevolgen van klimaatverandering. Maar welke behoeften hebben jullie om je voor te bereiden op klimaatverandering? Het is belangrijk om dit te weten, zodat in de toekomst beter afgestemd kan worden in wat jullie nodig hebben om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan.

Wie zoeken we?

Ben jij tussen de twaalf en vijftientig jaar oud, en wil je graag je mening geven over wat belangrijk is voor jongeren en klimaatveranderingen? Ik ben op zoek naar twintig jongeren die in een groep van ongeveer vijf anderen jongeren hun mening willen delen over klimaatveranderingen en de behoeften van jongeren. Dit doen we via een online-bijeenkomst in Google Meet. Ga je liever alleen met mij in gesprek via Google Meet? Dat kan!

Hoe verder?

Via <https://forms.gle/e8HLXmWLFTUtmz4A>, kun jij je aanmelden voor het onderzoek. In totaal kunnen twintig personen deelnemen. Wanneer jij je hebt opgegeven, mail ik jou meer informatie over het onderzoek. Ook krijg jij een link met verschillende data waaruit jij kan kiezen om deel te nemen aan de bijeenkomst. Wanneer wij de bijeenkomst samen hebben gepland, stuur ik jou een link van Google Meet. De meeting duurt ongeveer een uur en hangt af van hoeveel jij / jullie te vertellen hebben.

Heb je vragen?

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Die kan je altijd stellen aan Shannon Schroor, te e-mailen op S.L.Schroor@student.rug.nl.

Als jij of jouw ouders liever bellen, mail dan je nummer dan bel ik je zo snel mogelijk.

Bijlage C. Poster om door te sturen binnen het netwerk van organisaties

Bijlage D. Informatiebrief deelnemers en ouders

INFORMATIE OVER HET ONDERZOEK

Versie voor deelnemers

Het klimaat: jongeren bereiden zich voor.

Een onderzoek naar de perspectieven die jongeren tussen de twaalf en vijftientig jaar hebben om zich voor te bereiden op klimaatverandering.

Even voorstellen

Mijn naam is Shannon Schroor en ik onderzoek de behoeften die adolescenten en jongvolwassenen tussen de twaalf en vijftientig jaar hebben om zich voor te bereiden op klimaatverandering. Ik voer dit onderzoek uit onder supervisie van Dr. E. Zijlstra van de Rijksuniversiteit Groningen. De verwachting is dat ik mijn onderzoek in december 2023 afrond.

Waarom krijg jij deze informatie?

Als het goed is ben jij tussen de twaalf en vijftientig jaar oud en heb jij je aangemeld om deel te nemen aan dit onderzoek. Lees de informatie daarom goed door en stel de vragen die jij misschien hebt. Ook jouw ouders of verzorgers kunnen vragen stellen, bijvoorbeeld omdat jullie iets niet goed begrijpen. Pas na het lezen van de informatie en nadat al jouw vragen zijn beantwoord, besluit jij of jij mee wilt doen aan het onderzoek. Ook tijdens en na afloop van het onderzoek kunnen jullie mij vragen stellen door te mailen naar:

S.L.Schroor@student.rug.nl. Als jij of jouw ouders of verzorgers liever bellen, laat dit dan weten via de mail. Ik plan dan een belafsprak in.

Vrijwillige deelname

Meedoen aan het onderzoek is vrijwillig. Als je onder de zestien jaar bent, is het belangrijk dat jij en jouw ouders of verzorgers toestemming geven dat jij mee wilt doen aan onderzoek. Ook worden de bijeenkomsten opgenomen, omdat ik de bijeenkomsten daarna anoniem ga uitschrijven (zie kopje: 'Hoe gaan wij met jouw gegevens om'). Ik heb ook voor het opnemen toestemming nodig van jou en van jouw ouders of verzorgers als je onder de zestien jaar bent. De informatie die ik van jullie verzamel tijdens de bijeenkomsten, worden anoniem gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek.

Als jij mee wilt doen aan het onderzoek, kun jij – en wanneer je onder de zestien jaar bent – ook jouw ouders of verzorgers het toestemmingsformulier invullen die is bijgevoegd bij de

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

informatiebrief. Wanneer jij toch niet mee wilt doen aan het onderzoek of later besluit dat jij niet meer mee wilt doen, hoef je niet uit te leggen waarom je niet meer mee doet. Dit heeft geen negatieve gevolgen.

Waarom dit onderzoek?

Kinderen en jongeren van nu en toekomstige generaties, krijgen te maken met de gevolgen van klimaatverandering. Het is daarom belangrijk om te weten welke behoeften jullie hebben om je op deze klimaatverandering voor te bereiden. Het doel van dit onderzoek is om in de toekomst beter af te stemmen in wat jullie nodig hebben om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan.

Wat kan ik verwachten?

Eerst organiseer ik een online-bijeenkomst via Google Meet van ongeveer 60 minuten. Hiervoor krijg jij via de mail een digitale uitnodiging. Tijdens deze bijeenkomst geef ik jou meer informatie over het doel van het onderzoek, hoe het onderzoek eruit ziet en hoe ik de informatie die jullie mij geven ga gebruiken. Tijdens deze bijeenkomst kan ik jouw vragen beantwoorden. In plaats van de online-bijeenkomst, kunnen we ook één op één bellen.

Om te weten wat jouw behoefte is om je voor te bereiden op klimaatverandering, organiseer ik vervolgens een online-bijeenkomst om te praten over klimaatverandering. Afhankelijk van jouw voorkeur, is deze bijeenkomst individueel of in een klein groepje met ongeveer vijf jongeren. Jij / jullie krijgen hiervoor een digitale uitnodiging via de mail. Ik probeer hierbij rekening te houden met de voorkeursdata die jij hebt ingevuld. Tijdens deze bijeenkomst gaan wij het hebben over hoe jij klimaatverandering tegenkomt in jouw dagelijks leven, maar ook wat klimaatverandering voor jou betekent. Daarnaast gaan wij in gesprek over hoe jij je graag wil voorbereiden op klimaatverandering en wat jij daarvoor nodig hebt. Ook vraag ik jou om voorafgaand aan de bijeenkomst een foto op te sturen die voor jou symbool staat voor klimaatverandering. Dit kan een foto zijn waar jij zelf opstaat, maar dit kan ook een foto zijn die jij zelf hebt gemaakt of die jij hebt gevonden op internet. Als het voor jou maar symbool staat voor klimaatverandering. Het kan bijvoorbeeld een foto zijn die jouw ervaringen rondom klimaatverandering weergeven en/of gevoelens en gedachten die jij over klimaatverandering hebt.

Ik begeleid jullie hierbij tijdens de bijeenkomst.

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Voorafgaand aan de bijeenkomst zal ik jou via een Google Meet bijeenkomst of telefonisch informatie geven over het onderzoek en kan ik de vragen die jij – of jouw ouders hebben – beantwoorden. De bijeenkomst zelf duurt maximaal 75 minuten en is afhankelijk van hoeveel jij / jullie te vertellen hebben.

Het is voor de bijeenkomst belangrijk dat je *Google Meet* hebt geïnstalleerd op je computer of laptop. Deelname aan Google Meet via de telefoon is niet toegestaan.

Hoe gaan wij met jouw gegevens om?

Om te onderzoeken welke behoeften jullie hebben om je voor te bereiden op klimaatverandering, verzamel ik de informatie uit de bijeenkomst: de opname van het gesprek en de foto's. Deze informatie wordt alleen gebruikt voor mijn thesis. Deze gegevens sla ik veilig en anoniem op, op een beveiligde schijf van de Rijksuniversiteit Groningen. Alleen onderzoekers kunnen bij deze schijf. Verder niemand. Vervolgens verwerk ik deze gegevens door de bijeenkomst te bekijken en te beluisteren, waarbij ik woord voor woord de bijeenkomst uitschrijf zonder dat ik jullie namen hierin verwerk. De foto's gebruik ik alleen anoniem als voorbeeld in mijn thesis. Als ik de bijeenkomst en de foto's heb verwerkt, ga ik de gegevens analyseren, zodat ik kan kijken welke behoeften jullie hebben om je voor te bereiden op klimaatverandering. Dit doe ik door te bekijken welke thema's terugkomen tijdens de bijeenkomsten en in jullie foto's.

Wanneer ik de informatie heb verwerkt en geanonimiseerd, verwijder ik de opname en de foto's. Zolang ik deze informatie heb opgeslagen, mogen jullie deze bekijken en aanpassen als er een fout in zit. Ook mogen jullie je eigen informatie verwijderen. De uitgewerkte en geanalyseerde data worden tien jaar bewaard op de beveiligde schijf van de Rijksuniversiteit Groningen.

Heeft u vragen/zorgen over jouw rechten als onderzoeksdeelnemer of de uitvoering van het onderzoek? U kunt hierover ook contact opnemen met de Ethische Commissie Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen: ec-bss@rug.nl.

Heb je vragen of zorgen over hoe er met jouw persoonsgegevens wordt omgegaan? Je kunt hierover ook contact opnemen met de Functionaris Gegevensbescherming van de Rijksuniversiteit Groningen: privacy@rug.nl.

Als onderzoeksdeelnemer heb je recht op een kopie van deze onderzoeksinformatie

Bijlage E. Toestemmingsformulier (informed consent)

Toestemmingsformulier (informed consent)

Betreft: Het klimaat: jongeren bereiden zich voor.

Een onderzoek naar de perspectieven die jongeren tussen de twaalf en vijftientig jaar hebben om zich voor te bereiden op klimaatverandering.

Kun je onderstaande punten met **JA** beantwoorden, zet dan een kruisje bij alle punten.

- Ik ben tussen de 12 en 25 jaar oud
- Ik heb de informatiefolder begrepen en mijn vragen zijn beantwoord
- Ik heb genoeg tijd gehad om te beslissen of ik mee wil doen aan dit onderzoek
- Ik weet dat ik **niet** verplicht ben om mee te doen aan dit onderzoek
- Ik begrijp dat ik **altijd** mag stoppen met dit onderzoek als ik niet meer mee wil doen
- Ik weet dat de online bijeenkomsten door de onderzoeker worden **opgenomen**
- Ik weet dat de opname van de bijeenkomsten en de tekeningen **worden opgeslagen** op een beveiligde schijf van de Rijksuniversiteit Groningen
- Ik weet dat mijn informatie **anoniem** wordt gebruikt voor dit onderzoek

Wil je meedoen aan het onderzoek?

Vul dan de gegevens hieronder in. Als je **onder** de 16 jaar bent, moeten je ouders / verzorgers ook een handtekening zetten.

Ik geef wel geen toestemming om mee te doen aan onderzoek

Ik geef wel geen toestemming voor een geluidsopname van de bijeenkomsten

Naam deelnemer: _____

Handtekening deelnemer:

Handtekening gezagsdragers:

Datum: ___/___/___/

Dit deel is voor de onderzoeker:

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Ik, Shannon Schroor, verklaar dat ik deze proefpersoon volledig heb geïnformeerd over bovenstaand onderzoek. Ik breng de deelnemer tijdig op de hoogte wanneer informatie bekend wordt die de toestemming van de deelnemer zou kunnen beïnvloeden.

Naam onderzoeker: Shannon Schroor

Handtekening:

Datum: 09/09/2023/

S l s c h r o o r

Bijlage F. Interviewleiddraad

Interviewleiddraad

Het klimaat: Jongeren bereiden zich voor. Een onderzoek naar het perspectief van jongeren in relatie tot de voorbereiding op de komende klimaatveranderingen.

Hoofdvraag onderzoek

“Wat zijn de behoeften van Nederlandse kinderen en jongeren van twaalf tot vijftientig jaar om zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering?”

Datum: [datum afname]

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Topiclijst

Topiclijst	
Onderwerpen	Subonderwerpen
Waarneming klimaatverandering Betekenisgeving klimaatverandering	Betekenisgeving Ervaringen Gevoelens Gedachten Contexten: thuis, school, werk vrienden Omgaan met klimaatverandering Wat helpt / wat is nodig om met (gevoelens / gedachten) klimaatverandering om te gaan.
Voorbereiden op klimaatverandering	Huidige voorbereiding Context: thuis, school, werk, vrienden Wat is waardevol Wat mist Wat is nodig Toekomstige voorbereiding: wat is nodig Bewustwording anderen Toekomstige generaties

Richtlijn tijdsplanning

Onderwerp	Tijdsduur
Opening - kennismaking	5 minuten
Deel 1: waarneming en betekenisgeving	20 minuten
Pauze	10 minuten
Deel 2: voorbereiden eigen context	20 minuten
Deel 3: voorbereiding anderen / nieuwe generatie	20 minuten
Afronding – afsluiting	5 minuut
Totaal	80 minuten

Voorbereiding vooraf door onderzoeker

- Toestemmingsverklaringen nachecken deelname en opname (handtekeningen)
- Controleren of de foto's zijn toegevoegd in de Prezi
- Google meet testen
- Presentatie klaarzetten en uittesten
- Movisie opname uittesten en opslaan
- Interviewleiddraad doornemen
- Afspraak met Elianne is ingepland
- ..
- ..

Start bijeenkomst

Doel: introduceren planning + ruimte voor vragen participant

Duur: 1 minuut

Inbreng: Goedenavond [naam deelnemer] Wat goed dat jij erbij kunnen zijn. Ik zal kort vertellen wat wij gaan doen. Wij gaan vandaag met elkaar praten over klimaatverandering, waarbij de focus ligt op hoe jij je wil voorbereiden op klimaatverandering. Ik begeleid jou tijdens het gesprek door jou vragen te stellen en voorbeelden te noemen. Jij kunt meekijken op de PowerPoint. De bijeenkomst duurt maximaal 75 minuten en tussendoor nemen wij een pauze van 10 minuten. Ons gesprek neem ik op in beeld en geluid, waarbij ik alles anoniem verwerk. Alleen onderzoekers van mijn universiteit kunnen het filmpje zien, maar verder niemand. Voordat wij gaan beginnen: heb je nog vragen?

Kennismaking

Doelen: Participant op zijn of haar gemak stellen + introductie onderwerp klimaatverandering.

Duur: 4 minuten

Vragen:

1. Hoe heet je?
2. Waar kom je vandaan?
3. Wanneer was jij je voor het eerst bewust van klimaatverandering? Hoe zag dit eruit? Wat deed dit met jou? Wat maakt dat dit wat met jou deed?

Voorafgaand aan de bijeenkomst: foto insturen.

Beste [naam deelnemer],

Op [datum en tijd bijeenkomst] neem jij deel aan de bijeenkomst over klimaatverandering. Ik wil jou vragen om voorafgaand aan de bijeenkomst een foto naar mij te appen die voor jou symbool staat voor klimaatverandering. Dit kan een foto zijn waar jij zelf opstaat, maar dit kan ook een foto zijn die jij zelf hebt gemaakt of die jij hebt gevonden op internet. Als het voor jou maar symbool staat voor klimaatverandering. Het kan bijvoorbeeld een foto zijn die jouw ervaringen rondom klimaatverandering weergeven en/of gevoelens en gedachten die jij

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

over klimaatverandering hebt. Hieronder een QR-code die gekoppeld is aan mijn telefoonnummer, zodat jij de foto naar mij toe kan sturen. Zou je de foto naar mij toe willen sturen voor [Datum]? Dan kan ik deze op tijd toevoegen in de PowerPoint. Dankjewel!

Deel 1: Waarneming en betekenisgeving

Instrument: Photo Elicitation (Flick, 2021)

Doel: ervaringen, gevoelens en gedachten laten delen over hoe zij klimaatverandering zien en welke betekenis zij daaraan geven.

Duur: 20 minuten

Actie: Ingestuurde foto's bekijken om een gesprek op gang te brengen.

Inbreng: Jij hebt een foto naar mij opgestuurd die symbool staan voor klimaatverandering. Ik heb deze toegevoegd aan de Prezi.

Vragen die horen bij de foto:

3. Waarom heb jij juist deze foto gekozen?
4. Welke aspecten zijn voor jou het belangrijkste en waarom?
5. Wat roept de foto bij jou op en waarom?
6. Waar praat jij over klimaatverandering en met wie? Wanneer en hoe vaak? Op school? Thuis? Met vrienden? Wat bespreken jullie dan?
7. Welke gevoelens en gedachten komen bij jou op als jij het hebt over klimaatverandering? Positieve? Negatieve? Hoe ga je hiermee om?

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

8. Hoe helpen deze gesprekken bij het omgaan met klimaatverandering? Zijn er dingen die juist niet helpen in gesprekken, waardoor jij je juist meer zorgen maakt?
9. Waar ben jij het meest bezorgd over? Waarom?
10. Waardoor worden jouw zorgen versterkt?
11. Wat helpt als jij je zorgen maakt en waarom? Wat kun jij doen en wat kunnen anderen doen? Hoe steunen jullie elkaar?

PAUZE: 10 minuten

Deel 2: Voorbereiding binnen de eigen context

Instrument: Een gesprek a.d.h.v. semigestructureerd interview.

Doel: In beeld krijgen hoe jongeren zich willen voorbereiden op klimaatverandering.

Duur: 20 minuten

Inbreng: Voor de pauze hebben wij gesproken over wat klimaatverandering voor jou betekent, hoe klimaatverandering een rol speelt in jouw leven en wat voor gevoelens en gedachten de klimaatverandering bij jouw oproept. Dit deel gaat over hoe jij je willen voorbereiden op klimaatverandering en wat jij nodig hebt om je voor te bereiden op klimaatverandering, bijvoorbeeld thuis, op school, op het werk of binnen jouw vriendenkring.

Vragen:

1. Wat versta jij onder het voorbereiden op klimaatverandering?
2. Hoe ben jij thuis bezig met het voorbereiden op klimaatverandering? Welke gesprekken voeren jullie hier thuis over? Hoe vaak doen jullie dit en met wie? Welke specifieke acties doen jullie thuis om je voor te bereiden op klimaatverandering?

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

3. Wat vind je binnen de thuissituatie waardevol als het gaat om het voorbereiden op klimaatverandering en waarom? Wat mis je thuis als het gaat om het voorbereiden op klimaatverandering en waarom? Wat zou je thuis anders willen rondom het voorbereiden op klimaatverandering? Waarom? Hoe moet dit eruit zien?
4. Hoe ben je op school bezig met het voorbereiden op klimaatverandering? Welke gesprekken voer jij hier op school over? Hoe vaak doe je dit en met wie? Welke specifieke acties doen jullie op school om je voor te bereiden op klimaatverandering?
5. Wat vind jij op school waardevol als het gaat om het voorbereiden op klimaatverandering en waarom? Wat mis jij op school als het gaat om het voorbereiden op klimaatverandering en waarom? Wat zou je op school anders willen rondom het voorbereiden op klimaatverandering? Waarom? Hoe moet dit eruit zien?
6. Hoe ben jij binnen jouw werk bezig met het voorbereiden op klimaatverandering? Welke gesprekken voeren jullie hierover? Hoe vaak doe jij dit en met wie? Welke specifieke acties doen jullie op het werk om je voor te bereiden op klimaatverandering?
7. Wat vind jij op het werk waardevol als het gaat om het voorbereiden op klimaatverandering en waarom? Wat mis jij op het werk als het gaat om het voorbereiden op klimaatverandering en waarom? Wat zou je op het werk anders willen rondom het voorbereiden op klimaatverandering? Waarom? Hoe moet dit eruit zien?
8. Hoe ben jij binnen jouw vriendenkring bezig met het voorbereiden op klimaatverandering? Welke gesprekken voeren jullie hierover? Hoe vaak doen jullie

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

dit en met wie? Welke specifieke acties doen jullie binnen de vriendengroep om je voor te bereiden op klimaatverandering?

9. Wat vind jij binnen de vriendenkring waardevol als het gaat om het voorbereiden op klimaatverandering en waarom? Wat mis jij binnen de vriendenkring als het gaat om het voorbereiden op klimaatverandering en waarom? Wat zou je binnen je vriendenkring anders willen rondom het voorbereiden op klimaatverandering? Waarom? Hoe moet dit eruit zien?
10. Hoe helpt het voorbereiden jou om met klimaatverandering om te gaan?
11. Wat helpt er juist niet thuis, op school, op het werk en/of binnen je vriendenkring om met klimaatverandering om te gaan? Waarom niet? Hoe zou dit beter / anders kunnen?
12. Hoe heeft het voorbereiden op klimaatverandering invloed op je gevoelens / gedachten / gedragingen? Wat zijn negatieve gevoelens of gedachten? Wat zijn positieve gevoelens en gedachten?
13. Hoe ga jij om met de negatieve gevoelens en gedachten? Wat helpt hierbij? Wat mis jij hierin? Wat heb jij hierin nog nodig en hoe moet dit eruit zien?
14. Wat doe jij nog meer om je voor te bereiden op klimaatverandering? Met wie? Wanneer? Hoe vaak? Waarom juist dat?
15. Wat zou jij nog meer willen doen om je voor te bereiden op klimaatverandering? Hoe zou jij dit willen doen? Wat heb jij daarvoor nodig? Wie heb jij daarvoor nodig?

Deel 3: Voorbereiding van andere kinderen en jongeren / nieuwe generatie.

Instrument: Een gesprek a.d.h.v. semigestructureerd interview.

Doel: In beeld krijgen hoe jongeren vinden dat andere kinderen en jongeren / toekomstige generaties zich kunnen voorbereiden op klimaatverandering.

Duur: 20 minuten

Inbreng: Jij hebt al veel gedeeld over hoe jij je wil voorbereiden op klimaatverandering en jij bent je bewust van klimaatverandering. Toch zijn er ook kinderen / jongeren / volwassenen die zich niet bewust zijn van de klimaatverandering of klimaatverandering niet als probleem zien. Dit onderdeel gaat over wat jij daarvan vindt en wat jij denkt dat er nodig is voor de nieuwe generatie kinderen en jongeren om zich voor te bereiden op klimaatverandering.

Vragen:

1. Jij bent je bewust van klimaatverandering, maar er zijn ook kinderen, jongeren en volwassenen die zich niet bewust zijn van klimaatverandering. Hoe denk jij hierover? Wat moet hierin veranderen en waarom?
2. Wat denk jij dat er gebeurt als zij zich niet bewust blijven van de klimaatverandering en als zij dit niet als probleem gaan zien?
3. Wat denk je dat deze kinderen en jongeren nodig hebben om zich bewust te worden van klimaatverandering? Om bij te dragen aan het klimaat?
4. Als jij kijkt naar de komende generatie kinderen en jongeren, wat vind jij dan nodig? Meer informatie? Meer bewustwording? Mentale steun? Welke acties zijn er nodig? Hoe zou jij willen dat dit eruitziet? Wie zou dit kunnen doen en waarom? School? Opvoeding? Sportclub? Vriendenkring? Werk?
5. Wat kunnen ouders hierin doen? Of leerkrachten? De overheid? Anderen?

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

6. Wat wil jij nog delen rondom het voorbereiden op klimaatverandering waar nog niet over gesproken is?

Afronding bijeenkomst

1. Zijn er dingen vergeten die nog wel gezegd moeten worden?

Afsluiten bijeenkomst

Doelen: Participanten duidelijk maken wat ik nu ga doen + afsluiten

Duur: 5 minuten

Inbreng: De bijeenkomst is alweer ten einde! Heel erg bedankt dat jij wilde deelnemen! Wat ik nu ga doen is de opname uitschrijven, zodat ik kan kijken welke behoeften jij hebt om je voor te bereiden op klimaatverandering. We hopen dan in de toekomst beter af te kunnen stemmen op jouw behoeften. Heb jij nog vragen voordat wij gaan afronden? Bedankt!

NOTITIES INDIVIDUELE BIJEENKOMST

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Bijlage G. Codeboek

Deelvraag 1: Hoe ervaren Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, de gevolgen van klimaatverandering?

THEMA	SUBTHEMA	ELEMENTEN	FRAGMENTEN
1. Toename rampen wereldwijd	Overstromingen		R1, R2, R4, R7
	Bosbranden		R1, R2, R4, R9
	Modderstroom		R2
	Aardverschuiving		R2
2. Geleidelijke klimaatverandering	Weersverandering		R4, R7, R9
	Verandering biodiversiteit		R5, R3
	Verandering landschap		R3, R8, R9
	Stijging zeespiegel		R3, R5, R8
	Luchtvervuiling		R7
3. Probleembesef	Wel probleembesef	Veel problemen	R3
		Tipping-points bereikt	R3
		Ernst	R1, R2, R3, R5, R6, R7, R9
		Nu oplossen	R3, R4
		Harde achteruitgang	R5
		Veel impact	R7
		Zorgwekkend	R7

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

	Deels probleembesef	Veranderingen opmerken	R8
4. Zorgen toekomst	Rampen	Toename rampen	R1, R2, R4, R6, R8, R9
		Meemaken rampen	R2
		Onzekerheid toekomst	R4, R6, R7
		Leefbaarheid wereld	R2, R6, R9
	Geleidelijke klimaatverandering	Verlies biodiversiteit	R3, R5
		Verandering ecosystemen	R3, R5
		Leefbaarheid wereld	R2, R6, R9
	Medemens	Toekomstige generaties	R2, R3, R6, R7
		Onderontwikkelde landen	R1, R3, R6, R7
		Kinderen krijgen	R6
	Ervaren tijdsdruk		R3, R4
	Niet bewustzijn medemens		R3, R9
	Achteruitgang klimaatverandering		R5, R9
5. Negatieve emoties	Rampen	Verdriet	R7,R8
		Boosheid	R4
		Angst	R2
		Frustratie	R7
		Hopeloos	R7

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

	Paniek	R6
	Machteloos	R8
Overheid	Verdriet	R6
	Stom	R6
	Frustratie	R6
	Deprimerend	R6
	Boosheid	R1, R2, R6
	Onbegrip	R2
	Frustratie	R6
	Hopeloos	R1, R6
Onderontwikkelde landen	Onrecht	R1, R2, R3
	Boosheid	R1, R2
	Verdriet	R3, R8
Bewustzijn anderen	Boosheid	R2
	Teleurstelling	R5, R9
	Onbegrip	R2, R9
	Irritatie	R9
	Frustratie	R6, R9
	Angst	R6
	Vervelend	R3, R9

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

Toekomst	Angst	R6
	Geen hoop / hopeloos	R1
	Paniek	R8

Deelvraag 2: Welke strategieën hanteren Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, om met de gevolgen van klimaatverandering om te gaan?

THEMA	SUBTHEMA	ELEMENTEN	FRAGMENTEN	
1. Actieve betrokkenheid	Actie voeren		R1, R3, R5, R7, R9	
	Gesprekken voeren		R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8, R9	
	Klimaatgerichte studie		R3, R5, R7, R9	
	Duurzaam leven		R1, R2, R3, R4, R5, R6, R8, R9	
	Oplossingen bedenken		R3, R5, R8, R9	
	Informatie uitwisselen		R3, R4, R5, R6, R9	
	Bewustwording creëren		R2, R3, R5, R8, R9	
	Stimuleren actie medemens		R1, R2, R5, R9	
	Vaardigheden vergroten		R7	
	Gevoelens betrokkenheid	Samen		R1, R3, R5, R7, R9
		Hoop		R1, R3, R5, R6, R7
		Leuk		R1, R3, R5, R6
		Steun ervaren		R3, R4, R6, R7, R9
		Herkenning		R3, R5, R6, R7, R9
		Nuttig voelen		R4
Blij			R5	
Verbinding		R5, R6, R7		

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

		Voldaan voelen	R5, R8
		Energie	R6, R9
	Individuele impact	Wel impact voelen	R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7, R9
		Geen Impact voelen	R8
2. Zorgen delen	Partner		R3, R6
	Vrienden		R3, R5, R7, R9
	Gezin		R4, R6
	Klimaatbeweging		R3, R7
3. Vermijden			R1, R2, R6, R8
4. Positiviteit	Leuke dingen doen		R1, R6
	Hoop houden		R5, R6, R7
	Positief denken		R2, R6
	Positief bezig zijn		R5, R9

Deelvraag 3: Wat vinden Nederlandse adolescenten en jongvolwassenen, die affiniteit hebben met klimaatverandering, belangrijk ten aanzien van het voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering?

THEMA	SUBTHEMA	ELEMENTEN	FRAGMENTEN
1. Positieve informatieverstrekking	Overheid	Bewustwording creëren Duurzaamheid Rampgerelateerde kennis	R3, R5, R7, R9
	Bedrijven	Bewustwording creëren Duurzaamheid	R1
	School	Bewustwording creëren Duurzaamheid Rampgerelateerde kennis	R2, R3, R5, R6, R8, R9
	Ouders	Bewustwording creëren Duurzaamheid	R3, R6, R7

KLIMAATVERANDERING: WIJ MOETEN HET NU OPLOSSEN.

2. Overheidsmaatregelen	Meer actie	R1, R3, R4, R5, R6, R7, R8, R9
	Bescherming rampen	R1, R2, R5, R6, R7, R8, R9